
IX.

**LEXIKOGRAFICKÉ ASPEKTY
SLOVOTVORNEJ MOTIVÁCIE**

Katarína Vužňáková

0 Úvodné poznámky.....	911
1 Slovo tvorba ako predmet lexikografie	911
2 Slovo tvorbné lexikografické práce v historických súvislostiach a v intenciách slovanskej lingvistiky	914
3 Hniezdové slovníky na Slovensku	918
4 Priekopnícky projekt J. Furdíka Slovo tvorbný slovník slovenčiny.....	919
5 Didaktické spracovanie slovo tvorbného slovníka	928
6 Koncepcia Slovo tvorbného slovníka kompozít v slovenčine	938
6.1 Spôsob zostavenia slovníka.....	938
6.2 Spôsob vyhľadávania hesiel a slovo tvorbných parametrov.....	941
7 Prínosy slovo tvorbných lexikografických prác k poznaniu a používaniu jazyka	958
Literatúra	959

0 Úvodné poznámky

Zachytávanie údajov súvisiacich so slovotvornou charakteristikou lexikálnych jednotiek sa viaže na chápanie slovotvornej stránky jazyka i vnímanie vzťahov medzi lexikológiou a derivatológiou a medzi lexikológiou a lexikografiou, v neposlednom rade aj na typ jazyka daný stupňom slovotvornej motivovanosti jeho slovnej zásoby. Slovotvorná motivácia je dôležitým systémotvorným činiteľom slovnej zásoby slovanských jazykov, teda aj slovenčiny. Z tohto dôvodu vznikla potreba riešiť vzťah lexikografie a derivatológie, t. j. potreba slovníkovo spracovať poznatky o tvorení slov, najmä v súvislosti s týmito jazykmi.

V nasledujúcom oddiele ponúkame poznámky o využití derivatologických poznatkov v lexikografii (najmä v súvislosti s otázkou explikácie lexikálneho významu vo výkladových slovníkoch), prehľad špecializovaných slovotvorných lexikografických prác v historických súvislostiach a v intenciách slovanskej lingvistiky. V tomto rámci pozornosť sústreďujeme na slovenské hniezdové slovníky, ambiciozny projekt slovotvorného slovníka slovenčiny od J. Furdíka a modifikované pokračovanie tejto línie v podobe didaktického spracovania slovotvorného slovníka. V záverečnej časti podrobne predstavujeme koncepciu Slovotvorného slovníka kompozít v slovenčine.

1 Slovotvorba ako predmet lexikografie

Prechodný charakter oblasti tvorenia slov s inými jazykovými rovinami spôsobil, že z historického hľadiska sa miesto slovotvorby chápalo rôzne: slovotvorba ako súčasť morfolologickej stránky jazyka, slovotvorba na pomedzí morfológie a lexikológie, slovotvorba ako súčasť lexikálnej roviny jazyka, slovotvorba ako súčasť/jeden z typov lexikálnej motivácie (Dokulil, 1962; Horecký, 1959, 1971; Furdík, 1984, 2008). Podobne je to s vnímaním slovotvorby vzhľadom na rôzne jazyky (hľadanie paralely medzi derivatológiou a gramatikou – ruská škola, prístupy v anglistike; hľadanie súvislostí medzi derivatológiou a syntaktickou štruktúrou vety – poľská, francúzska jazykoveda, pozri o tom Furdík, 1972, 1975, 1993; chápanie tvorenia slov ako súčasť lexikológie – česká a slovenská jazykoveda, Filipec – Čermák, 1985; Ondrus – Horecký – Furdík, 1980). Dôležitým faktorom je aj lingvistická tradícia. Slovotvorba sa nepovažovala vždy a nepovažuje všade za centrálnu oblasť lingvistiky. Na to poukázali J. Furdík (2000) aj K. Buzássyová v štúdiu *Čo dáva slovotvorba lexikografii* (2007). Teda kým v kontinentálnej Európe sa vychádza z konceptu lexikológie ako lingvistickej disciplíny zjednocujúcej výskum významu slov, tvorenia slov, metaforických procesov, frazeológie, lexikálnych prevzatí atď., pričom toto hľadisko sa usúvzťahuje s lexikografiou; vo Veľkej Británii a USA sa význam slova skúma v rámci lexikálnej sémantiky (2007, s. 43 – 51).

V slovenskej jazykovede sa lexikografia chápe ako disciplína zaoberajúca sa tvorbou slovníkov, pričom výskum lexikológie tvorí predpoklad jej lexikografického opisu. J. Furdík (1976, 1993) v štúdiu s príznačným názvom *Čo dáva slovotvorba lexikológii* uvádza argumenty podporujúce úlohu slovotvornej motivácie a slovotvorného významu pri opise lexikálneho významu slova. K. Buzássyová, spoluautorka a redaktorka Slovníka súčasného slovenského jazyka (2006, 2011), nadväzujúc na myšlienky J. Furdíka, upozorňuje, že v parafrázach lexikálneho významu sa odráža typizácia výkladov lexikálneho významu vychádzajúca zo slovotvorného významu ako zo štruktúrneho významu lexikálnych jedno-

tiek. Teda lexikograf by mal pri vymedzovaní lexikálneho významu prizerať aj na vzťahy lexikálneho prvku v systéme a posúdiť vzťah medzi lexikálnym a slovotvorným významom slova, hlavne tam, kde systematicky dochádza k ich prekryvaniu (Buzássyová, 2007, s. 43 – 51). Teda pri tvorbe výkladových slovníkov sa lexikografia, chtiac-nechtiac, hoci možno niekedy len implicitne, vyrovnáva so vzťahom medzi lexikálnym a slovotvorným významom. Ak sa tento vzťah neberie do úvahy, môže sa stať, že ten istý spôsob pomenovania s tým istým lexikálnym i slovotvorným významom sa interpretujú odlišne, čím sa narúša systémovosť pri opise lexikálneho významu. Ukážkou je opis lexikálnych významov v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003): *štvoruholník* „rovinný útvar so štyrmi uhlami“, *päťuholník* „rovinný útvar s piatimi uhlami“, *šesťuholník* „rovinný útvar so šiestimi uhlami“, ale *trojuholník* „rovinný útvar s tromi stranami“. Ak by sme sa striktne pridržovali výkladu v Krátkom slovníku slovenského jazyka, museli by sme hodnotiť lexikálnu jednotku *trojuholník* na rozdiel od lexikálnych jednotiek *štvoruholník* a *šesťuholník* za kompozitum, ktorého lexikálny význam sa odchyľuje od slovotvorného (pozri o tom viac Vužňáková, 2012).

Vzhľadom na uvedené skutočnosti sa v slovenskom prostredí prvé informácie o tvorení slov zachytávali najprv v súvislosti s lexikografickými opismi lexikálnej problematiky, teda ako súčasť opisu sémantickej stránky lexikálnych jednotiek. Preto sa prvé záznamy týkajúce sa slovotvornej stránky lexikálnych jednotiek spájajú s tvorbou výkladových slovníkov. V nich sa poukazuje predovšetkým na slovotvornosémantické vzťahy medzi lexémami. Vo výkladových slovníkoch sa používajú odkazové heslá, ktorými sa na príslušnom mieste odkazuje na hniezdové slová a význam slov sa vysvetľuje okrem iného aj pomocou iných heslových slov (pozri Slovník slovenského jazyka 1959 – 1968). Výklad významu heslových i prihniezdovaných heslových slov sa realizuje pomocou poukazu na slovotvorné východiško (Slovník slovenského jazyka, 1959 – 1968; Krátky slovník slovenského jazyka, 1987, 1989, 1997, 2003; Synonymický slovník slovenčiny, 2004). Prípadne, ak sa význam prihniezdovaných slov opiera o výklad významu hniezdového slova, naznačujú sa slovotvornomotivačné vzťahy medzi heslovým slovom a prihniezdovanými heslovými slovami. Tak je to v prípade Krátkeho slovníka slovenského jazyka.

Ukážka zo Slovníka slovenského jazyka I. (1959)

<p>kamenček <i>p. kameň</i> bobový <i>p. boby</i></p> <p>kamarát, -a <i>m.</i> druh, priateľ: <i>starý, dobrý k., dôverný, nerozluční k-i; hovor. žart. k-i z mokrej štvrťi</i> spoločníci pri víne; <i>fam. (často i kamarátko)</i> v dôvernom oslovení: <i>Ohó, kamarát, len si chod'.</i> (Tim.) <i>Nemal by si sa smiať, kamarát.</i> (Karv.); <i>pren. Hej, Janoško Jánošík, kamarát slobody!</i> (Botto) milovník slobody; kamarátka, -y, -tok <i>ž.</i>; kamarátsky <i>príd. i prísl.:</i> <i>k-e slovo</i> (Ondr.) priateľská úprimná reč; <i>k. pomer</i> dôverný; <i>k. rozdeliť</i> (Ráz.) spravodlivo; <i>po kamarátsky</i> (napr. podať ruku); kamarátstvo, -a <i>str.</i> priateľstvo, družnosť, priateľský pomer: <i>staré k.</i> (Kuk.); <i>z k-a</i> (niečo urobiť); kamarátik, -a <i>m. zdrob. expr.</i>; kamarátko, -a, <i>mn. č. -ovia m. hypok.</i></p>	<p>kameňosochár, -a <i>m.</i> remeselník zaoberajúci sa figurálnymi prácami z kameňa; kameňosochársky <i>príd.</i>; kameňosochárstvo, -a <i>str.</i> <u>remeslo kameňosochára</u></p> <p>kozina, -y <i>ž. 1. kozie mäso</i>, kozacina; 2. kozia koža al. výrobok z nej: <i>črievička z k-y</i> (Fig.); 3. kozí zápach; kozinka, -y <i>ž. zdrob. expr. k 1, 2</i></p>
---	---

Ukážka z Krátkeho slovníka slovenského jazyka (4. vyd., 2003)

materský

I. príd.

1. pochádzajúci od matky, súvisiaci s materstvom; materinský: *m-é mlieko; m-á povinnosť; m-é znamienko* od narodenia *i pren.* dedičný znak; *m-é šaty, m-á dovolenka; m-á škola* inštitúcia na výchovu detí v predškolskom veku **2. zried.** pripomínajúci matku, materinský: *m-á nežnosť* **3.** kt. je niečomu základom, východiskom; pôvodný: *m. závod, klub; m-á lietadlová loď; biol. m-á bunka; geol. m-á hornina; včel. m. úl; matersky prísl.; mater-skosť* -i ž.; **materstvo** -a s. **1.** stav, postavenie matky **2.** obdobie pred pôrodom a po ňom: *dávky v m-e*

II. materská ž. *hovor.* materská dovolenka: *ísť na m-ú*

Ukážka zo Synonymického slovníka slovenčiny (2004)

nekonečný ktorý nemá koniec v priestore, v čase, v množstve, v intenzite (op. konečný) **opatrovník** kto sa o niekoho, o niečo stará; **kto niekoho, niečo opatruje** **kašľať, kašľať** 1. hlasno vyrážať vzduch pri podráždení al. chorobe dýchacích ciest • **mať kašeľ**

V Slovníku súčasného slovenského jazyka (A – G, 2006; H – L, 2011) sa vzťahy medzi východiskovými a odvodenými slovami nereprezentujú hniezdovaním. Systematické hniezdovanie sa využíva len v niektorých prípadoch – pri zdobeninách, prechýlených názvoch, obyvateľských menách, domáckych podobách mien, nedokonavých a opakovacích slovesách.

Ukážka zo Slovníka súčasného slovenského jazyka A – G (2006)

čipkovanie -ia s. ► **činnosť, pri ktorej sa** rozličnými technikami (paličkovaním, pletením, šitím a pod.) **vyrábajú čipky**: *história krajového čipkovania; výstava a ukážky čipkovania; letná škola, kurz čipkovania* ► **čipkovať**

čajovňa -ne -ní ž. ► menšie pohostinské **zariadenie, v ktorom sa podáva čaj**, príp. sa aj predávajú rôzne druhy čajov: *orientálna č.; nefajčiarska, internetová č.; s čajovňou je spojená predajňa s bylinami; zájsť si do čajovne; pôvabné zákutia starej Bratislavy s vinárničkami a čajovňami* [Vč 1992]; *Koncom 17. storočia bolo v Londýne vyše troch tisícok čajovní.* [NO 1999] ► **čajovníčka** -ky -čiek ž. *zdrob. expr.: posediť si v útulnej čajovníčke*

Aj keď sa v tomto type prác do istej miery berú do úvahy isté poznatky o tvorení slov, naznačuje sa nimi skôr prístup ukazujúci blízky vzťah medzi lexikológiou a derivatológiou, predovšetkým na úrovni sémantiky lexikálnych jednotiek, teda demonštruje sa nimi uvedenie si vplyvu utvorenosti slova na jeho lexikálnu sémantiku. Nejde o systematické a zámerné zachytávanie slovotvorných parametrov všetkých lexikálnych jednotiek jazyka. Slovotvorné lexikografické práce sa spájajú až so vznikom hniezdových slovníkov.

2 Slovotvorné lexikografické práce v historických súvislostiach a v intenciách slovanskej lingvistiky

Potreba zostaviť lexikografické práce, ktorých predmetom je opis slovotvorby, sa spája s jazykmi, ktorých fungovanie je založené na využívaní princípu slovotvornej motivácie, a tento princíp sa týka veľkej časti, ba celej slovnej zásoby, takmer všetkých lexikálnych jednotiek jazyka. A tak je prirodzené, že pokusy o slovníkové práce tohto typu sa viažu na výskum slovanských jazykov. Motivácia vytvoriť takýto typ slovníka súvisí aj s vymedzením slovotvorby ako špecifického jazykového javu a s postupným konštituovaním derivatológie ako osobitnej jazykovednej disciplíny, resp. subdisciplíny.

V rámci slovanskej jazykovedy sa prvé pokusy lexikograficky zachytiť slovotvorný systém jazyka objavujú v 60. rokoch 20. storočia. Priekopníčkami sú v tejto oblasti lingvistiky Catherine A. Wolkonsky a Marianna A. Poltoratzky svojou prácou *Handbook of Russian Roots* (1961), v ktorej podávajú stručný prehľad ruskej slovotvorby s dôrazom na opis alternatívnych zmien pri derivácii. Táto príručka zachytáva viac ako 500 najproduktívnejších koreňov i derivátov a kompozít, ktoré sú od nich utvorené. Pôvodne mala slúžiť ako pomôcka pre študentov pri poznávaní systému ruského jazyka, pre učiteľov pri hľadaní etymológie slov a ako pomôcka pre prekladateľov z ruštiny do angličtiny. Práca predstavuje akýsi prechod medzi prekladovým a koreňovým slovníkom. Ide o zachytávanie slovotvorných hniezd, ktoré obsahujú ako východisko koreňovú morfému, príslušné deriváty a zložené slová. Tie sú však členené morfematicky, nie derivačne. Každá lexikálna jednotka, motivovaná i nemotivovaná, je ďalej bližšie určená slovnodruhovou charakteristikou, najfrekvencovanejšími kontextami a anglickým prekladom lexém a fráz. Možno teda konštatovať, že nejde ešte o slovotvorný slovník v pravom zmysle slova.

АХ, ALAS! ОН!

Ах, *interj.*, also used as *n.*, oh! Alas! Ah!

Ах, как хорошó, oh how wonderful!

Ах, я забыла, oh, i have fotgotten! Ах,

ты, лентяй, oh yuo idler! lazybones!

Пойдýт всякие áхи да óхи, people

will begin to complain. Ах – ти, *interj.*

Oh! Ah! He ахти какóй (*collog.*), not

So very wonderful. He ахти как богáт,

(*collog.*), not so very rich.

áх-а-ть, *v.i.*, áх-нут, *v.p.*, (*collog.*), to

groan, oh and ah, exclaim; + *acc.*, (*col-*

log.), to hit somebody. He успéл áх-

нуть, (*collog.*), before he could say

Jack Robinson. Он егó, как áхнет по

головé, suddenly he gave him a blow

on the head.

по-áх-а-ть, *v.p.*, see áхать. Раз-áх-а-ть-

ся, *v.p.r.*, to indulge in complaining.

Ах-анье, *n.n.*, sighing, groaning, com-

plaining. Ах-овый, *adj.*, (*collog.*), no

good whatever, shameless, impudent.

А. páрень, impudent yuong man. А-ая

Рабóта, inferior work.

V roku 1970 kolektív autorov (Dean S. Worth, Andrew S. Kozak, Donald B. Johnson) vydal *Ruský derivačný slovník*, ktorý v tom čase daní jazykovedci považovali za výsledok unikátneho výskumu slovotvorby ruských slov. Práca zachytáva vyše 100 000 segmentovaných moderných lexikálnych jednotiek, ktoré sú zoskupené do celkov označených ako „word families“. V československom kontexte ide o slovotvorné čeľade, resp. hniezda (Dokulil, 1962). Prioritou tohto slovníka bolo poukázať na príslušnosť lexikálnych jednotiek ku koreňom slov a na formálnu štruktúru derivátov a kompozít, ešte však bez bližších vnútorných súvislostí medzi konkrétnymi motivovanými slovami.

АБСОЛЮТ

АБСОЛЮТ
 АБСОЛЮТ ИВ Н ЫЙ
 АБСОЛЮТ ИЗ ИР ОВ А НИ Е
 АБСОЛЮТ ИЗ ИР ОВ А ТЬ
 АБСОЛЮТ ИЗ ИР ОВ А ТЬ СЯ
 АБСОЛЮТ ИЗМ
 АБСОЛЮТ ИР ОВ А ТЬ
 АБСОЛЮТ ИСТ
 АБСОЛЮТ ИСТ СК ИЙ
 АБСОЛЮТ Н О
 АБСОЛЮТ Н ОСТ Ь
 АБСОЛЮТ Н ЫЙ
 АБСОЛЮТ И Я

Predchodcami slovotvorných slovníkov sa tak stali hniezdové slovníky. Takým je aj slovník ruského jazyka *Slovoobrazovatel'nyj slovar russkogo jazyka* (1985). Práca A. N. Tichonova predstavovala v 20. storočí najkomplexnejšie lexikografické spracovanie vzťahov slovotvorne motivovaných slov. Vychádza z usporiadania slov v slovotvornom hniezde na základe spoločnej koreňovej morfémy, na druhej úrovni na základe spoločného slovotvorného základu, teda zo vzťahu medzi motivantom (základové slovo) a motivátom (odvodené slovo). Zároveň obsahuje aj naznačenie miesta danej jednotky v slovotvornom hniezde vzhľadom na slovotvornú paradigmu i slovotvorný rad, t. j. na stupeň motivácie, zobrazuje sa tu slovotvorná štruktúra slova v dnešnom ponímaní a naznačuje aj bezprostredná a sprostredkovaná motivácia medzi lexémami.

ах,
 áх-и
 áх-оньк-и
 áх-ов-ый
 áх-а-ть
 áх-ну-ть
 áха-н-е
 в-áх-ать-ся
 за-áх-ать
 по-áх-ать
 про-áх-ат
 раз-áх-ать-ся

Začiatkom 21. storočia vznikol komplexný hniezdový slovník aj v poľštine. Švorzväzkový *Słownik gniazd słotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego* nadväzuje na *Mały słownik słotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców* (Skarżyński, 1989). Každá časť zachytáva hniezda slovotvorne motivovaných slov na základe slovnodruhovej platnosti motivanta (východiskového slova) – tom 1: gniazda odprzymiotnikowe (2001), tom 2: gniazda odrzezownikowe (2001), tom 3: gniazda odczasownikowe (2005), tom 4: gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopoeje, wykrzykniki (2004).

1. časť: Slovtvorné hniezda poľských adjektív

DOSKONAŁY 1. 'odznaczający się najwyższą jakością'

doskonał-ość 1., 2.	Ad, S
doskonał-(i)ć (się)	Ad, V
[sam-o-doskonał-enie (się)]	Ad, V (+Pr), S
u-doskonalić, u-doskonał-(a)ć	Ad, V, V
[udoskonał-acz] <i>rzad.</i>	Ad, V, V, S
udoskonał-enie 2.	Ad, V, V, S
wy-doskonalić (się), wy-doskonał-(a)ć (się)	Ad, V, V
[arcy-doskonały]	Ad, Ad
nie-doskonały	Ad, Ad
niedoskonał-ość	Ad, Ad, S
[niedoskonał-e]	Ad, Ad, Adv
[doskonał-e] 1.	Ad, Adv

DOSKONAŁY 2. 'zupełny, absolutny'

[doskonał-e] 2.	Ad, Adv
-----------------	---------

2. časť: Slovtvorné hniezda poľských substantív

BILARD 1. 'gra polegająca na uderzaniu kul kijem'

bil<>-(∅)	S, S
bil<>-(a) 1., 2.	S, S
[bilardż-ik]	S, S
[bilardż-ista]	S, S
bilard-owy [red. 1.]	S, Ad

BILARD 2. 'stół do gry w bilard'

bilard-owy [red. 2.]	S, Ad
----------------------	-------

BILARD 3. 'sala, gdzie znajduje się bilard'

bilard-owy	S, Ad
------------	-------

3. časť: Slovtvorné hniezda poľských verb

ADOPTOWAĆ *praw.*

adopt-ja a. adopt-acja <i>praw.</i>	V, S
[adopcyj-ny] Sz	V, S, Ad
[adopt-ja] Sz 2. <i>praw.</i>	V, S
[przy-adoptować] Supl.	V, V
[za-adoptować]	V, V

4. časť: Slovník slovotvorných hniezd od numerálií, adverbíí, pronomín, prepozícií, partikul, interjekcií, onomatopojí.

[CMOK] 'vyraz naśladowujący głośnie całowanie, cmokanie na konia, głośnie smakowanie'

cmok-(ać), cmok-(nać) 1.	On, V
[cmok' -er] Sup. <i>pot.</i>	On, V, S
[cmokier-stwo] Sup. <i>pot.</i>	On, V, S, S
[na-cmokać się]	On, V, V
[po-cmokać]	On, V, V
[za-cmokać] 1.	On, V, V
cmok-(ać), 2.*	On, V
cmok-(ać), 3. <i>pot.</i> 'całować'	On, V
[cmok-nonsens] Supl. <i>pot.</i>	On, V (+S), S
[ob-cmokać, obcmok -/iwać] <i>pot.</i>	On, V, V
[wy-cmokać] <i>rzad. żart.</i>	On, V, V
[za-cmokać] 2. <i>żart.</i>	On, V, V
cmokać się, cmok-(nać) się <i>żart.</i>	On, V
cmok(t)-(ać) 1. 2. <i>pot.</i> , 3.*	On, V
cmok(t)-(ać) 4.* 'ssać'	On, V
[wy-cmoktać]	On, V, V

Tieto lexikografické práce zachytávajú okrem hniezd slovnodruhovú charakteritiku slovotvorných motivátov i motivantov, vymedzujú lexikálnu i slovotvornú homonymiu a polysémiu, no z hľadiska sémantickej štruktúry slova podávajú iba lexikálny význam, a to len pri východiskovej lexikálnej jednotke.

Súčasne s poľským hniezdovým slovníkom vznikol aj pokusný zväzok lexikografickej práce slovinského jazyka *Besednodružinski slovar slovenskego jezika* (Stramljič Breznik, 2004), ktorý zachytáva heslá začínajúce sa na písmeno b.

Aj keď východiskom je slovotvorná teória a v práci sa zachytáva slovotvorná, nie morfematická štruktúra slova, a vzťahy medzi slovotvorne motivovanými slovami (bezprostredná a sprostredkovaná motivácia), predmetom slovníka je zaznamenať slovné rodiny so spoločným koreňom, t. j. v slovenskej derivatologickej terminológii slovotvorné hniezda s rovnakou koreňovou morféomou. Teda ani v tomto prípade sa explicitne nezachytáva sémantická stránka lexikálnych jednotiek vstupujúcich do vzťahu slovotvornej motivácie. Špecifikom tejto práce je abecedný zoznam všetkých slov z korpusu s informáciou o jeho mieste v slovníku.

balét -a mbalét-**en** -tna -o príd.balétn-**ik** -a mbalétn-**ica** -e žbalétnič-**in** -a -o príd.balétniš-**ki** -a -o príd.balétn-**ost** -i ž**nè**-baléten -tna -o príd.**-baléten** drugi del prired. zlož.plésn-**o**-baléten -tna -o príd.balet-**éza** -e žbalét-**ka** -e žbalétk-**in** -a -o príd.**ob**-balét-**en** -tna -o príd.**balet-o-** prvi del podr. zlož.(balet-**o**-log-**íja**) -e žbaletológ-**ø** -a mbalet-**o**-mán-**ø** -a mbaletomán-**ski** -a -o príd.**3 Hniezdové slovníky na Slovensku**

Aj keď sa na Slovensku v čase vzniku poľských hniezdových slovníkov už pracovalo na inom type slovotvorného slovníka (pozri o tom časť 4), najprv vznikla práca založená na hniezdovaní. V roku 2005 vyšlo 1. vydanie lexikografickej práce s názvom *Slovník koreňových morfémy slovenčiny* (Sokolová a kol.; ďalej SKMS). O dva roky neskôr bolo pripravené 2., upravené, vydanie (Sokolová a kol., 2007). Tretie vydanie uvedeného slovníka (2012) bolo doplnené o detailné znázornenie polyinterpretačných vzťahov lexikálnych jednotiek so spoločnou koreňovou morfémy aj prostredníctvom odlišnej segmentácie prvkov. Táto práca do istej miery nadväzuje na vyššie spomenuté práce, aj keď vychádza z *Morfematického slovníka slovenčiny* (1999), čo sa prejavuje aj segmentáciou prvkov zachytených lexikálnych jednotiek. Napriek tomu sa jeho autori pokúsili aj o pomerne podrobné a čo najpresnejšie naznačenie vzájomných, niekedy dosť zložitých, vzťahov medzi všetkými lexémami vstupujúcimi do motivačných väzieb (pozri o tom Sokolová – Ivanová – Dziaková, 2003). Museli pritom vychádzať z výsledkov dovtedajšieho výskumu v oblasti derivatológie, no na druhej strane z vlastného bádateľského úsilia pri odhaľovaní jednotlivých slovotvorných javov (porov. Sokolová – Ivanová – Vužňáková, 2005; Sokolová, 2007), keďže práca opisujúca slovotvorný systém slovenčiny komplexného charakteru v danom období nebola k dispozícii.

1. a 2. vyd. SKMS (2005, 2007)**KAPUST (KAPUŠŤ)**

- 0 kapust-*a*
- 0 > kapust-ič:k-*a*
- 0 > kapust-n-ý
- 0 >(>) kapust-n-ic-*a*
- 0 >>> kapust-n-ic-ov-ý
- 0 >(>) kapust-n-ík-∅
- 0 >(>) kapust-n-isk-*o*
- 0 > kapust-ov-ý
- 0 > kapust-ov:it-ý

3. vyd. SKMS (2012)**KAPUST (KAPUŠŤ)**

- 0 kapust-*a*
- 0 > kapust-ič:k-*a*
- 0 > kapust-n-ý
- 0 >(>) kapust-n-ic-*a* | kapust-n:ic-*a*
- 0 >>> kapust-n-ic-ov-ý | kapust-n-ic-ov-ý
- 0 >(>) kapust-n-ík-∅ | kapust-n-ík-∅
- 0 >(>) kapust-n-isk-*o* | kapust-n-isk-*o*
- 0 > kapust-ov-ý
- 0 > kapust-ov:it-ý

Napriek tomu, že dané údaje majú dôležitú poznávaciu hodnotu z hľadiska odvodenosti slov, ani takáto lexikografická práca nepodáva všetky závažné parametre slovotvorne motivovaných slov. Ak vychádzame z teórie, že slovotvorná motivácia je formálno-sémantickým vzťahom medzi motivačne spätými slovami, napr. *učiť* → *učiteľ*; *učiteľ* „ten, kto učí“ (Furdík, 1993, 2004), hniezdové slovníky zaznamenávajú tento vzťah len implicitne.

Hniezdové slovníky sú vybudované na princípe príbuznosti slov na základe ich vonkajšej (formálnej), väčšinou morfématckej, nie dvojčlennej, binaristickej (slovotvornej) segmentácie. Graficky znázorňujú vzájomnú príslušnosť lexikálnych jednotiek, ale explicitne nešpecifikujú ich formálno-sémantické vzťahy (porov. Vužňáková, 2006a), t. j. neposkytujú komplexný pohľad na slovotvorné procesy, predovšetkým sémantickú stránku slovotvorne motivovaných lexikálnych jednotiek, ktorá má rozhodujúcu úlohu pri slovotvornom rozbere.

4 Priekopnícky projekt J. Furdíka Slovotvorný slovník slovenčiny

Pri skúmaní slovotvorného systému jazyka sa v slovenskej, ale i slovanskej lingvistike využívali dva prístupy k slovotvorbe v jazyku: deskriptívny, založený na opise slovotvorných typov, kategórií a klasifikácii odvodených a zložených slov podľa lexikálno-sémantických kritérií (Horecký, 1971, 2003; Ondrus – Horecký – Furdík, 1980; Buzássyová, 1974; Horecký – Buzássyová – Bosák a kol., 1989; Nábělková, 2003), a lexikografický, založený na zachytení lexikálneho materiálu v podobe slovotvorných hniezd (ako sme ukázali v predchádzajúcej časti). J. Furdík (2004, s. 127) prišiel s myšlienkou minimalizovať nedostatky týchto doterajších dvoch základných metodických postupov. Vypracoval model nového, unikátneho typu lexikografickej práce – **Slovotvorný slovník slovenčiny** (Furdík, 1995, 2002, 2004, 2005a), ktorý mal vychádzať z Krátkeho slovníka slovenského jazyka (ďalej KSSJ) a v porovnaní s hniezdovými slovníkmi:

I. Rozširovať a špecifikovať poznanie:

- o charaktere základového a odvodeného slova (ich sémanticko-gramatických vlastnostiach);
- o slovotvorných prostriedkoch (sufix, prefix, sufixoid, prefixoid, postfix, gramatická a samostatná morféma);
- o slovotvorných postupoch: a) základné – 1. derivácia (sufixácia, prefixácia, postfixácia, reflexivizácia, transflexia, konfixácia), 2. kvázikompozícia, 3. kompozícia (jux-

tapozícia, čistá kompozícia, kompozično-derivačný postup, t. j. kompozično-sufixálny a kompozično-transflexný postup), b) pridružujúci sa – univerbizácia;

- o vedľajších, sprievodných procesoch: alternácie, trunkácia;
- o slovotvorných modeloch;
- o slovotvornom a motivačnom význame odvodeného a zloženého slova;
- o slovotvorných útvaroch: 1. slovotvorné typy, 2. onomaziologické kategórie, 3. typy onomaziologických kategórií.

II. Obsahovať označenie bežných i výnimočných, unikátnych javov i slová, ktoré sa v KSSJ nenachádzajú. Ide o:

a) odvodené jednotky doložené jazykovou praxou;

b) derivatémy (všetky lexikálne jednotky, ktoré sú súčasťou vzťahov slovotvornej motivácie; Furdík 2004), ktoré sú východiskami pre slovotvornú motiváciu jednotlivých slov (*kač → kačka), a to i v takých prípadoch, keď slovo uvedené v KSSJ je len jedným z článkov slovotvorného radu: *palatum → *palatálny → *palatalizovať → palatalizácia → palatalizačný (Dziaková 2001).

Základom pre vypracovanie slovníka, zostavenie každého hesla, bola nasledujúca schéma pozostávajúca zo 14 bodov:

Heslové slovo a jeho diagnostická parafráza

1. slovný druh a jeho sémanticko-gramatická špecifikácia
 - 1.1. štylistická klasifikácia (ak je slovo štylisticky príznakové)
2. motivovanosť/nemotivovanosť slova
3. motivant(y)
 - 3.1. vzťah motivant/motivanty → motivát
 - 3.2. slovný druh a sémanticko-gramatická špecifikácia motivantu/motivantov + relevantná štylistická charakteristika
 - 3.3. charakter motivátu/motivantov vyplývajúci z 3.2.
4. slovotvorný základ
 - 4.1. alternácie v slovotvornom základe a trunkácia
 - 4.2. spájacia morféma (pri kompozitách)
5. slovotvorný formant
 - 5.1. druh formantu
 - 5.2. prípadná variantnosť formantu (fónická alebo morfematická)
6. slovotvorný postup
 - 6.1. univerbizácia
7. slovotvorný vzorec
8. motivačný význam
9. slovotvorný význam
10. príslušnosť do onomaziologickej kategórie
11. typ onomaziologickej kategórie
12. dva príklady slov patriacich k rovnakému slovotvornému typu
13. motivačná intencia (miesto slova v slovotvornom hniezde)
14. súhrnná charakteristika

Poznámka: Pre body 1. a 3.2. platí, že sa zaznamenávajú iba kategórie lexikologicky relevantné, príznakové (bližšie o jednotlivých parametroch pozri v monografii Problémy lexikografického zachytávania slovotvorného systému slovenčiny, Vužňáková, 2006a a v editorsky vzniknutej práci Slovenská slovo- tvorba, Furdík 2004).

Diagnostická parafráza je z hľadiska používateľa jazyka prirodzenejšia a menej schematická ako motivačný a slovotvorný význam (body 8. a 9.) slovotvorne motivovaného slova. Motivačný a slovotvorný význam slova sa zisťuje pri charakteristike motivovaných slov v slovníku pomocou substitučnej metódy.

Substituovať odvodené alebo zložené slovo znamená:

1. Zaradiť do substitúcie príslušné fundujúce slovo/slová.
2. Začleniť do substitúcie slovotvorný formant v podobe jemu ekvivalentného výrazu, ktorý má vplyv na zmenu, modifikáciu významu alebo pragmatickej hodnoty fundujúceho slova.
3. Pri slovotvorne motivovaných slovách utvorených mutáciou a transpozíciou vyjadriť vzťah medzi fundujúcim slovom a výrazom, ktorý nahrádza slovotvorný formant, resp. pri kompozitách vyjadriť vzťah medzi dvoma fundujúcimi slovami (porov. Vužňáková, 2006).

domček
1. dom } „malý dom“
2. malý }

kamoš
1. kamarát } „kamarát + expr.“
2. expresívnosť }

kajakár
1. kajak } „ten, kto preteká
2. ten, kto } na kajaku“
3. pretekať }

žltochvost
1. žltý, chvost } „to, čo má žltý chvost“
2. to, čo }
3. mať }

Kedže pri hesle sa zisťuje formálna i sémantická charakteristika motivátu i motivantu, neodvodené slová sú určené ich onomatologickou štruktúrou (1), motivované slová onomatologickou (1 – 7), t. j. slovotvorný základ + slovotvorný formant (*kanibal-stvo*), i onomaziologickou štruktúrou (8 – 9), t. j. onomaziologická báza – onomaziologický spoj – onomaziologický príznak („to, že niekto je kanibal“). Všetky derivatémy, motiváty i motivanty sú však zaradené do príslušnej slovotvornej paradigmy, radu, teda pomocou daných parametrov je možné identifikovať ich pozíciu v slovotvornom hniezde (bod 13) (Vužňáková, 2006a).

Z množstva rozpracovaného materiálu uvádzame ukážku zaznamenávania nemotivovaných i motivovaných slov (derivátov, kompozít i kvázikompozít) 7 hesiel (pozri aj rozbor slov v práci J. Furdíka, 2004). Nasledujúce príklady vyberáme z rukopisu (zo zápisov na kartotečných lístkoch J. Furdíka – heslá začínajúce hláskou/grafémou „p“) a z diplomovej práce pod jeho vedením spracúvajúcej heslá podľa Krátkeho slovníka slovenského jazyka (2003) k – kanister (Dziaková, 2000):

paráda „Ø“

1. subst. apel. abstr. sg./pl. fem. gram.
1.1 hovor.
2. nemot.

13. $\emptyset S \rightarrow$ parádny
14. SUBST NEMOT

parádička „malá paráda“

1. subst. apel. abstr. sg./pl. fem. gram.
 - 1.1 expr.
2. motiv.
3. paráda
 - 3.1 subst. apel. abstr. sg/pl. fem. gram. hovor. nemot.
 - 3.2 paráda \rightarrow parádička
 - 3.3 desubst.
4. parád'-
 - 4.1 -d-/-d'-
5. -ičk(a)
 - 5.1 sufix
 - 5.2 var. -ka/-ička
6. derivácia, sufixácia
7. Zs + -ičk (R_{f1})
8. „malá paráda“
9. „mal-R S_{MOT} “
10. deminutívum
11. modifikácia
12. chybička, zimička
13. $\rightarrow S \rightarrow \emptyset$
14. SUBST MOTIV DESUBST DERIV SUFIX DEMIN MODIF

parádiť „obliekať do parády“

1. verb. autosém. dynam. act. pers. obj. impf.
 - 1.1 hovor.
2. motiv.
3. paráda
 - 3.1 subst. apel. abstr. sg./pl. fem. gram. hovor. nemot.
 - 3.2 paráda \rightarrow parádiť
 - 3.3 desubst.
4. parád'-
 - 4.1 -d-/-d'-
5. -iť (G_{V3})
 - 5.1 gramatická morféma slovesa
6. derivácia, transflexia
7. Zs + G_{V3}
8. „opatriť parádou“
9. „ V_{orn} + $S_{mot INSTR}$ “
10. sloveso s význ. „opatriť ...“ / verbum ornandi
11. mutácia
12. farbiť, hnojiť

13. $S \rightarrow V \rightarrow$ parádenie

14. VERB MOTIV DESUBST DERIV TRANSFL ORN MUT

kameň „Ø“

1. subst. apel. konkr. sg./pl. mask. – pers. gram.

2. nemot.

13. Ø S \rightarrow kamienok

14. SUBST NEMOT

kamenný „kamenná socha \leftarrow socha z kameňa“

1. adj. vlast. vzťah. – grad.

2. motiv.

3. kameň

3.1 subst. apel. konkr. sg./pl. mask. – pers. gram.

3.2 kameň \rightarrow kamenný

3.3 desubst.

4. kamen

4.1 -ň/-n-

5. -n (R_{adj1})

5.1 sufix

6. derivácia, sufixácia

7. Zs + n (G_{v3})

8. „taký, ktorý je z kameňa“

9. „taký, ktorý (je) + Pr + S_{cas} “

10. adj. s významom zloženia

11. mutácia

12. želez-ný (ž-á obruč)

13. $S \rightarrow ADJ \rightarrow$ kamenne

14. ADJ MOTIV DESUBST DERIV SUFIX COMPOS MUT

kamkoľvek „Kam? Rôzne“

1. pron. indef. adverb.

2. motiv.

3. kam, -koľvek

3.1. pron. interrog. adverb.

3.2. kam ↘
kamkoľvek

-koľvek ↗

3.3. depron.

4. kam-

5. -koľvek

5.1. postfix

6. kvázikompozícia, postfixácia

7. Z_{PRON} + -koľvek

8. „Kam? Rôzne.“
9. „Pron_{MNT} + indefinitivum“
10. neurčitosť výberová
11. modifikácia
12. kadekoľvek, čokoľvek
13. PRON → 0
14. PRON MOT DEPRON KVÁZICOMP POSTFIX INDEF_{sel} MODIF

kameňotlač „tlač z kameňa“/„technika, pri ktorej sa tlačí z kameňa“

1. subst. apel. abstr. sg. fem. -pers. gram./verb. autosém. dynam. act. pers. obj. impf.
2. motiv.
3. kameň, tlač/kameň, tlačiť
 - 3.1. kameň ↘ kameň ↘
 kameňotlač / kameňotlač
 tlač ↗ tlačiť ↗
 - 3.2. a) subst. apel. konkr. sg./pl. mask. – pers. gram.
 b) subst. apel. abstr. sg. fem. – pers. gram./verb. autosém. dynam. + subj. + obj. impf
 - 3.3 desubst. – desubst./desubst. – deverb.
4. a) kameň-
 b) -tlač/-tlačiť
- 4.2 -o-
5. 0/-∅
 5.1 0/gramatická morféma
6. kompozícia/kompozícia, transflexia
7. Zs1 + o + Zs2 / Zs + o + (Zv + Gv3)
8. „tlač z kameňa“ / „to, že niečo sa tlačí z kameňa“ / „to, čo je výsledkom tlačenia z kameňa“
9. „S + Pr + Scas“ / „Vact + Pr + Scas“
10. determinatívna substantívna zloženina/determinatívna adverbialná zloženina
11. modifikácia/mutácia
12. farbotlač, modrotlač/rýchlopis, drevoryt
13. S ↘ S ↘
 S → 0 / S → 0
 S ↗ V ↗
14. SUBST MOT DESUBST–DESUBST/DESUBST–DEVERB COMP/COMP – TRANSFL DET_{subst}/DET_{adv} MODIF/MUT

Poznámka: V diplomovej práci (Dziaková, 2000) sa uvádzala iba jedna z možností slovotvorného rozboru daného hesla. Pri kompozite „kameňoryt“ však možno uvažovať o viacnásobnej motivácii, preto sme k tomuto heslu doplnili slovotvorné parametre vyplývajúce z troch možností rekonštrukcie motivačného významu.

Vysvetlenie skratiek a značiek: abstr. – abstraktné substantívum; act. – actio, dej, akčnosť, aktívum (V_{act} – akčné sloveso, sloveso v činnom rode); ADJ, Adj, adj – adjektívum, adjektívne meno; apel. – apelatívum; adverb. – adverbium; autosém. – autosémantickosť; CAS, cas – casus (pád: Scas); COMP/COMPOS – kompozitum; deadj. – deadjektívum; demin. – deminutívum; DEPRON – depronomen; DERIV – derivácia; DESUBST, desubst. – desubstantívum; deverb. – deverbatívum; dynam. – dynamickosť; expr. – expresívnosť; fem. – feminatívum; G – gramatická morféma (Gv3 – gramatická morféma slovesa);

grad. – gradačnosť; gram. – gramatický rod; hovor. – hovorovosť; impf., imperf – imperfektívum; INDEF, indef. – indeferentnosť (INDEF_{sel} – indeferentnosť selektívna); KVÁZICOMP – kvázikompozícia; MODIF – modifikácia; MOT, MOTIV – motivovanosť/motivant (Smot – substantívny motivant); MUT – mutácia; NEMOT, nemot. – nemotivovaná lexikálna jednotka; obj. – objektovosť slovesa; ORN – verbum ornandi (V_{orn}); pl. – plurál; Pr – prepozícia; Pron, pron – pronomen (Pron_{MNT} – pronominálny motivant); pers. – personickosť; R – relačná morféma (R_{adj1} – relačná morféma adjektív vzoru pekný, Rf1 – substantívna relačná morféma vzoru žena); S, SUBST, subst. – substantívum; sg. – singulár; SUFIX – sufixácia; subj. – subjektovosť slovesa; TRANSFL – transflexia; V, VERB, verb. – verbum, slovesný základ; vlast. – vlastnostné adjektívum; vzťah. – vzťahové adjektívum; Z – základové slovo (Zs, Zv, Z_{PRON} – slovotvorný základ so slovnodruhovou charakteristikou (s – substantívny, v – verbálny, pron – pronominálny) Z₁, Z₂, – poradie motivantov bez slovnodruhovej konkretizácie pri kompozícii

Uvedená metodika umožňuje podrobne a komplexne zachytiť súčasnú lexikálnu zásobu slovenského jazyka z hľadiska slovotvorby. Každé slovo však obsahuje toľko parametrov, že ich spracovanie je časovo veľmi náročné a názorné zobrazenie nesmierne rozsiahle, a tak i vydanie slovníka v knižnej podobe nepraktické (muselo by mať niekoľko zväzkov) i finančne ťažko zvládnuteľné. Aj v súvislosti s rozvojom počítačovej techniky sa začalo uvažovať o alternatívnom a efektívnejšom riešení a realizovali sa prvé pokusy o kvantitatívny výskum slovotvorného systému a spracovanie hesiel počítačovým programom (Furdík, 1990; J. Furdík – K. Furdík, 2002; Furdík, 2004). Takýto prístup by umožnil priamo sledovať pohyb a vývin slovnej zásoby v čase, teda sprístupniť jej poznanie so synchronno-diachrónneho hľadiska, a zároveň vyhodnotiť štatisticky a kvantitatívne proporcie slovotvorného systému slovenčiny. Aj keď sa ukazovalo, že slovotvorba nie je taká pravidelná ako morfológia a syntax a jej lexikografické spracovanie vyžaduje neustále sa vracáť k javom, ktoré sa pravidelnosti vymykajú a že zostaviť program na spracovanie všetkých slovotvorných parametrov je pomerne zložité, J. Furdík sa pokúšal aj v spolupráci so svojim synom K. Furdíkom o počítačovú analýzu slovotvornej stránky lexikálnych jednotiek. Spolu prezentovali vývoj počítačového riešenia ako podporného prostriedku pre komplexný lexikografický opis slovotvorného systému slovenčiny (J. Furdík – K. Furdík, 2002). Žiaľ, tento projekt J. Furdík doviesť do konca nestihol.

V súvislosti so snahou vydať slovník v knižnej podobe vznikla myšlienka vytvoriť slovník v kratšej, upravenej podobe na pedagogické účely. Tak bola v spolupráci s J. Furdíkom rozpracovaná aj ďalšia verzia slovníka opisujúceho slovotvorné procesy (Dziaková, 2000; pozri o tom aj Dziaková, 2001) a paralelne sa začalo pracovať na dvoch variantoch Slovotvorného slovníka slovenčiny (ďalej SSS).

1. variant – vychádzal z pôvodnej podoby zamýšľaného projektu,
 2. variant – bol upravenou a zredukovanou verziou.
- Druhý variant SSS obsahoval tieto parametre:
1. slovníkové heslo (motivát),
 2. motivovanosť/nemotivovanosť slova,
 3. motivant,
 4. slovotvorný postup,
 5. slovotvornú štruktúru,
 6. typ slovotvornej (onomaziologickej) kategórie,
 7. slovotvornú (onomaziologickú) kategóriu.

Redukcia záznamu pôvodne štrnástich parametrov však nevyhnutne viedla k tomu, že opis slovotvorne motivovaných lexikálnych jednotiek stratil na komplexnosti deskripcie odvodených a zložených slov:

- V tejto verzii slovníka chýba diagnostická parafráza a s tým súvisiaca sémantická charakteristika slovotvornej štruktúry a slovotvorného vzorca jednotlivých slov, ktoré umožňujú ich zaradenie do príslušných slovotvorných útvarov.
- Z opisu vypadli aj príklady, ktorými sa identifikuje slovotvorný typ a potvrdzuje jeho adekvátnosť.
- V slovníku sa neuvádzajú spojenia adjektív so substantívami, ktoré sú rozhodujúcimi činiteľmi pre rekonštrukciu motivačného a slovotvorného významu vzťahových prídavných mien, a tak pre následné vymedzenie ďalších relevantných parametrov.

Ukážka 2. variantu Slovotvorného slovníka slovenčiny (Dziaková, 2000; pozri aj Dziaková, 2001):

názov	motivovanosť	motivant	ST postup	ST štruktúra	typ ST kategórie	ST kategória	
kankán	0	0	0	0	0	0	0
kankánový	M	kankán	sufixácia	kankán-ový	mutač.	desubst.	objekt
kanoe	0	0	0	0	0	0	0
kanoista	M	kanoe	sufixácia	kano-ista	mutač.	desubst.	konateľské substantívum
kanoistika	M	kanoista	sufixácia	kanoist-ika	mutač.	desubst.	nomen essendi
kanoistka	M	kanoista	sufixácia	kanoist-ka	modif.	desubst.	feminatívum
kanoistický	M	kanoistika	sufixácia	kanoistic-ký; k/c	mutač.	desubst.	zloženie
kanón	0	0	0	0	0	0	0
kanónový	M	kanón	sufixácia	kanón-ový	mutač.	desubst.	pôvod
kanónik	M	kanón	sufixácia	kanón-ik; n/ň	modif.	desubst.	deminutívum
kanónček	M	kanón	sufixácia	kanón-ček	modif.	desubst.	deminutívum
kanonier	M	kanón	sufixácia	kanon-ier; ó/o, n/ň	mutač.	desubst.	konateľské substantívum
kanonierka	M	kanonier	sufixácia	kanonier-ka	modif.	desubst.	feminatívum
kanonáda	M	kanón	sufixácia	kanon-áda; ó/o	mutač.	desubst.	pôvod
kaňon	0	0	0	0	0	0	0
kánon	0	0	0	0	0	0	0
kanonik	M	kánon	sufixácia	kanon-ik; á/a	mutač.	desubst.	konateľské substantívum
1kanonický	M	kánon	sufixácia	kanon-ický; á/a	mutač.	desubst.	široký vzťah
2kanonický	M	kanonik	sufixácia	kanonic-ký; k/c	mutač.	desubst.	subjekt
kanonizovať	M	kánon	sufixácia	kanon-izovať; á/a	mutač.	desubst.	verbum faciendi

kanonizácia	M	kanonizovať	sufixácia	kanoniz-ácia; ov/x	transpoz.	deverb.	spredmetenie deja
kantár	0	0	0	0	0	0	0
kantáta	0	0	0	0	0	0	0
kantátový	M	kantáta	sufixácia	kantát-ový	mutač.	desubst.	príslušnosť
kantiléna	0	0	0	0	0	0	0
kantína	0	0	0	0	0	0	0
kantón	0	0	0	0	0	0	0
kantonálny	M	kantón	sufixácia	kanton-álny; ó/o	mutač.	desubst.	príslušnosť
kantor	0	0	0	0	0	0	0
kantorský	M	kantor	sufixácia	kantor-ský	mutač.	desubst.	subjekt
kántriť	0	0	0	0	0	0	0
kanúť	0	0	0	0	0	0	0
kanva	0	0	0	0	0	0	0
kanvička	M	kanva	sufixácia	kanv-ička	modif.	desubst.	deminutívum
kanvica	M	kanva	sufixácia	kanv-ica	0	0	redundantnosť
kaolín	0	0	0	0	0	0	0
kaolínový	M	kaolín	sufixácia	kaolín-ový	mutač.	desubst.	zloženie
kapacita	0	0	0	0	0	0	0
kapacitný	M	kapacita	sufixácia	kapacit-ný	mutač.	desubst.	zreteľ
kapara	0	0	0	0	0	0	0
kapať	0	0	0	0	0	0	0
kapec	0	0	0	0	0	0	0
kapček	M	kapec	sufixácia	kapč-ek; e/0, c/č	modif.	desubst.	deminutívum
kapela	0	0	0	0	0	0	0
kapelník	M	kapela	sufixácia	kapel-ník	mutač.	desubst.	konateľské substantívum
kapia	0	0	0	0	0	0	0
kapilára	0	0	0	0	0	0	0
kapilárny	M	kapilára	sufixácia	kapilár-ny	mutač.	desubst.	priestorové určenie
kapitál	0	0	0	0	0	0	0
kapitálový	M	kapitál	sufixácia	kapitál-ový	mutač.	desubst.	totožnosť
kapitálik	M	kapitál	sufixácia	kapitál-ik; l/l'	modif.	desubst.	deminutívum
kapitálka	0	0	0	0	0	0	0
kapitála	0	0	0	0	0	0	0
kapitalista	M	kapitál	sufixácia	kapital-ista; á/a	mutač.	desubst.	konateľské substantívum
kapitalizmus	M	kapitalista	sufixácia	kapital-izmus; ist/x	transpoz.	desubst.	nomen essendi
kapitalistka	M	kapitalista	sufixácia	kapitalist-ka	modif.	desubst.	feminatívum
kapitalistický	M	kapitalista	sufixácia	kapitalist-ický	mutač.	desubst.	subjekt
kapitalistický	M	kapitalistický	transflexia	kapitalistick-y	transpoz.	deadj.	vlastnosť na okolnosť
kapitálny	0	0	0	0	0	0	0
kapitálne	M	kapitálny	transpozícia	kapitáln-e; n/ň	transpoz.	deadj.	vlastnosť na okolnosť

kapitálotvorný	M	kapitál, tvoriť	kompozícia sufixácia	kapitál-o-tvor- ný	modif.	desubst.- deverb.	determinatína objektová zloženina
kapitán	0	0	0	0	0	0	0
kapitánka	M	kapitán	sufixácia	kapitán-ka	modif.	desubst.	feminatívum
kapitánsky	M	kapitán	sufixácia	kapitán-sky	mutač.	desubst.	príslušnosť
kapitola	0	0	0	0	0	0	0
kapitolka	M	kapitola	sufixácia	kapitol-ka	modif.	desubst.	deminutívum
kapitula	0	0	0	0	0	0	0
kapitulárny	M	kapitula	sufixácia	kapitul-árny	mutač.	desubst.	totožnosť
kapitulácia	M	kapitulovať	sufixácia	kapitul-ácia; ov/x	transpoz.	deverb.	spredmetnenie deja
kapitulačný	M	kapitulácia	sufixácia	kapitulač-ný; á/a, c/č	mutač.	desubst.	široký vzťah

Vysvetlenie skratiek a značiek:

ST – slovotvorný; desubst. – desubstantívum; deverb. – deverbatívum; modif. – modifikácia; mutač. – mutácia; transpoz. – transpozícia; X – trunkácia; M/0 – motivovanosť/nemotivovanosť slova.

5 Didaktické spracovanie slovotvorného slovníka

Skompletizovať a dokončiť tento projekt sa J. Furdíkovi nepodarilo, avšak v projekte sa pokračuje. Nasledovníčky teórie a myšlienok J. Furdíka, Ľ. Liptáková a K. Vužňáková, sa pokúsili o dopracovanie hesiel aj o ďalší lexikografický opis slovotvorne motivovaných slov. Vzhľadom na zameranosť ich pôsobiska (Pedagogická fakulta PU v Prešove) išlo o slovníkovú prácu v rámci grantového projektu VEGA Malý slovotvorný slovník slovenčiny v intenciách didaktického využitia slovníkovej práce.

Vzhľadom na nedostatky druhej verzie slovníka, predovšetkým absenciu slovotvorných parafráz a významov, ktoré sú relevantné pri vyučovaní slovotvorby, a nekorešpondujúcu postupnosť pri zaznamenávaní jednotlivých charakteristík slovotvorne motivovaných slov s detským myslením; autorky upravili tento variant tak, aby zachytával najdôležitejšie parametre slovotvorného systému slovenčiny a zároveň bol použiteľný v školskej praxi pri vyučovaní slovotvorby na všetkých typoch škôl.

Lexikografické slovotvorné parametre Malého slovotvorného slovníka slovenčiny (ďalej aj MSSS) zachytávajú:

1. formálny a sémantický vzťah motivujúceho a motivovaného slova;
2. a) onomaziologickú (vnútornú) štruktúru motivovaného slova,
b) onomatologickú (formálnu, vonkajšiu) slovotvornú štruktúru motivovaného slova;
3. spôsob vzniku motivovaného slova;
4. klasifikáciu motivovaných slov do slovotvorných útvarov.

Pri všetkých derivátoch a kompozitách sa vymedzilo 6 nasledujúcich parametrov:

Heslo (motivát/nemotivované slovo)

1. slovotvorný význam,
2. motivovanosť,
3. motivant (odvodené alebo zložené slovo),

4. slovotvorná štruktúra motivovaného slova,
5. slovotvorný postup, ktorým vznikol príslušný motivát,
6. slovotvorné kategórie a typy slovotvorných kategórií.

Vzhľadom na pôvodnú stavbu hesla, ktorú navrhol J. Furdík (Dziaková, 2000, 2001),

a) bola zachovaná postupnosť parametrov,

b) počet parametrov bol zredukovaný viac ako o polovicu.

a) Postupnosť parametrov bola zvolená vzhľadom na spôsob myslenia, od konkrétneho k všeobecnému, i na plynulý prechod pri odhaľovaní slovotvorných atribútov konkrétnych lexikálnych jednotiek. Preto ako východisko slúži vysvetlenie slovotvorného významu slova. Na základe schopnosti zrekonštruovať kontext (kontexty), ktorý zachytáva sémantickú slovotvornú štruktúru lexikálnej jednotky a zároveň obsahuje východiskové slovo, možno prirodzenejšie a adekvátnejšie nájsť a vysvetliť motivačné väzby danej jednotky v slovotvornom systéme jazyka, t. j. zistiť príslušný vzťah k motivantu (motivantom) a k slovotvorným kategóriám, odkryť slovotvornú štruktúru slova a následne postupy, ktoré sa zúčastnili pri jeho tvorbe.

b) So zreteľom na rozsiahlosť slovníka však bolo nutné eliminovať množstvo parametrov. Autorky slovníka sa vzdali slovnodruhovej a gramaticko-sémantickej špecifikácie motivátu i motivantu, keďže tieto charakteristiky sú predmetom výkladových slovníkov a pravidiel pravopisu. Spolu s opisom slovotvornej štruktúry slova sa zaznamenali aj sprievodné postupy a javy, akými sú trunkácia, univerbizácia a alternačné zmeny. Slovotvorný vzorec je zovšeobecnením, abstrakciou slovotvornej štruktúry. Vzhľadom na didaktický charakter slovníka sa uviedli parametre demonštrujúce konkrétny vzťah medzi lexikálnymi jednotkami, a tak slovotvorný vzorec bol zo slovotvorného opisu vynechaný. Diagnostická parafráza je mnohokrát totožná, resp. takmer totožná s motivačným významom slova, a preto sa daná substitúcia, transformácia slova na syntagmu alebo vetu uvádzala len v jednej podobe. Východiskom slovotvornej analýzy sa stal motivačný význam slova, keďže slovotvorný význam je len invariantom motivačných významov (porov. Furdík 2004, s. 131). Z dôvodu zachovania jednotnej terminológie i korešpondencie názvu slovníka a jazykovej roviny, resp. disciplíny s názvom jej parametrov (pozri vyššie) sa však používal pojem slovotvorný význam slova. Podobne je to s označením slovotvorná kategória a typ slovotvornej kategórie (J. Furdík vymedzuje onomaziologickú kategóriu a typ onomaziologickej kategórie, op. cit.). Posledný, 14. bod, súhrnná charakteristika, sa stala do istej miery redundantným prvkom, keďže všetky charakteristiky boli zachytené na jednej úrovni.

Ukážka z Malého slovotvorného slovníka slovenčiny F – G – H (z rkp. K. Vužňákovcej):

G

HESLO (MOTIVÁT)	ST VÝZNAM	MOTIVOVANOSŤ	MOTIVANT	ST ŠTRUKTÚRA	ST POSTUP	ST KATEGÓRIA
G	0	0	0	0	0	0
gá, gága, gá-ga	0	0	0	0	0	0
gabardén	0	0	0	0	0	0
gabardénový (g-é nohavice)	taký, ktorý je z gabardénu	M	gabardén	gabardén-ový	sufixácia	desubst., mut., pôvod
gadžo	0	0	0	0	0	0
gadžovský	tak, že N je gadžovské	M	gadžovský	gadžovsk-y	transflexia	deadj., transp., vlastnosť na okolnosť
gadžovský (g- é správanie)	taký, ktorý má gadžo	M	gadžo	gadž-ovský	sufixácia	desubst., mut., charakteristická vlastnosť
gáfor	0	0	0	0	0	0
gáfrový (g-á masť)	taký, ktorý obsahuje gáfor	M	gáfor	gáfr-ový; o/0	transflexia	desubst., mut., zloženie
gag [geg]	0	0	0	0	0	0
gágať	robiť gágá	M	gágá	gág-ať	transflexia	deinterj., mut., hovoriť to
gágor	to, čím sa gága	M	gágať	gág-or	sufixácia	deverb., mut., prostriedok činnosti
gagot	to, že N gága/ gagoce	M	gágať/ gagotať	gag-ot; á/a gagot	sufixácia transflexia	deverb., mod., spredmetnenie deja
gagotať	stále gágať	M	gágať	gag-otať; á/a	sufixácia	deverb., mod., trvanie
gajdoš	ten, kto hrá na gajdy	M	gajdy	gajd-oš	sufixácia	desubst., mut., konateľ
gajdošský (g-é piesne)	taký, ktorý hrá gajdoš	M	gajdoš	gajdoš-ský	sufixácia	desubst., mut., nápadný znak
gajdičky	malé gajdy	M	gajdy	gajd-ičky; d/d'	sufixácia	desubst., mod., zdrobnenina
gajdovať	hrať na gajdy	M	gajdy	gajd-ovať	sufixácia	desubst., mut., používať to
gajdy	0	0	0	0	0	0
gala	0	0	0	0	0	0
galakonzert	gala koncert	M	gala, koncert	gala-konzert	kompozícia	deadj./desubst., mod., kvalita

galaktický (g-á sústava)	taký, ktorý je galaxiou	M	galaxia	galakt-ický, x/kt	sufixácia	desubst., mut., totožnosť
galamuta	0	0	0	0	0	0
galamutiť	robiť galamutu	M	galamuta	galamut-iť; t/ť	transflexia	desubst., mut., robiť to
galantéria	0	0	0	0	0	0
galantérny (tovar)	taký, ktorý je v galantérii	M	galantéria	galantér-ny	sufixácia	desubst., mut., miesto
galantne	tak, že N je galantné	M	galantný	galantn-e; n/ň	transflexia	deadj., transp., vlastnosť na okolnosť
galantnosť	to, že N je galantý	M	galantný	galantn-osť	sufixácia	deadj., transp., spredmetnenie vlastnosti
galantný	0	0	0	0	0	0
galaprogram	gala program	M	gala, program	gala-program	kompozícia	deadj./desubst. mod., kvalita
galaxia	0	0	0	0	0	0
galbavo	tak, že N je galbavé	M	galbavý	galbav-o	transflexia	deadj., transp., vlastnosť na okolnosť
galbavosť	to, že N je galbavé	M	galbavý	galbav-osť	sufixácia	deadj., transp., spredmetnenie vlastnosti
galbavý	0	0	0	0	0	0
galeje	0	0	0	0	0	0
galejnícky (g- a práca)	taký, ktorý robí galejník	M	galejník	galejnic-ky; k/c	sufixácia	desubst., mut., subjekt
galejníctvo	to, že N je galejnícke	M	galejnícky	galejnic-tvo; k/c	sufixácia	deadj., transp., spredmetnenie vlastnosti
galejník	ten, kto ide na galeje	M	galeje	galej-ník	sufixácia	desubst., mut., konateľ
galéria	0	0	0	0	0	0
galérijný, galériový (g-á zbierka)	taký, ktorý patrí galérii	M	galéria	galéri-jný, galéri-ový	sufixácia	desubst., mut., príslušnosť
galgan	0	0	0	0	0	0
galganský (g- é správanie)	taký, ktorý má galgan	M	galgan	galgan-ský	sufixácia	desubst., mut., charakteristická vlastnosť
galganstvo	to, že N je galganské	M	galgan(sk)ý	galgan-stvo	sufixácia	deadj., transp., spredmetnenie vlastnosti
galiba	0	0	0	0	0	0
galimatiáš	0	0	0	0	0	0
galop	to, že N galo- puje	M	galop	galop-ovať	sufixácia	deverb., transp., spred- metnenie deja
galopovať	0	0	0	0	0	0

galoša	0	0	0	0	0	0
galuska	0	0	0	0	0	0
galvanický	0	0	0	0	0	0
galvanizácia	to, že N sa *galvanizuje	M	*galvaniz (ov)at'	galvaniz-ácia	sufixácia	deverb., transp., spred- metnenie deja
gama	0	0	0	0	0	0
gamaglobulín	gama globulín	M	gama, globulín	gama-globulín	kompozícia	desubst./ de- subst., mod., kvalita
gamaša	0	0	0	0	0	0

Vysvetlenie skratiek a značiek:

N – niečo/niekoľko; deadj. – deadjektívum; desubst. – desubstantívum; deverb. – deverbatívum; mod. – modifikácia; mut. – mutácia; transpoz. – transpozícia; M/0 – motivovanosť/nemotivovanosť slova; * – slovo sa nenachádza v KSSJ.

MSSS bol koncipovaný oproti pôvodnému projektu J. Furdíka aj s iným cieľom. MSSS nepodával takú komplexnú slovotvornú charakteristiku lexikálnych jednotiek, no okrem lexikografického opisu slovotvorne motivovaných slov mal:

1. Rozvíjať schopnosť študentov pracovať so slovníkom.
2. Odstrániť ťažkosti (nerozlišovanie morfeumatickej a slovotvornej štruktúry slovotvorne motivovaného slova, abstrahovanie od sémantickej stránky derivátov a kompozít, zisťovanie smeru motivačnej intencie), súvisiace s osvojovaním si teórie tvorenia slov a na základe toho obohacovať a rozvíjať vlastný slovník i slovnú zásobu jazyka.
3. Poskytnúť odpovede na otázky objavujúce sa so zreteľom na individuálne potreby toho-ktorého komunikanta.
4. Byť pomocným študijným materiálom pre učiteľov slovenského jazyka na všetkých typoch škôl i prostriedkom na tvorbu didaktických cvičení s cieľom upevňovať poznanie formálno-sémantickej príbuznosti slov a uvedomovanie si príslušnosti slov k spoločnému slovotvornému hniezdu.
5. Eliminovať nepresnosti pri slovotvornej analýze toho-ktorého slova, ktoré sú spôsobené tým, že k motivovanému slovu sa pristupuje prostredníctvom formálnej, vonkajšej štruktúry slova, ktorá sa chápe ako binárna.

Rozsiahlosť materiálu, ktorý sa mal spracovať (60 000 hesiel z KSSJ), časový horizont (2 roky) i neustále dopracúvanie slovotvornej teórie nedovolili opísať týmto spôsobom všetky lexikálne jednotky. Podarilo sa však detailnejšie analyzovať jednotlivé slovotvorné parametre a vydať monografickú prácu Problémy lexikografického opisu slovotvorne motivovaných slov v slovenčine (Vužňáková, 2006a) s ukážkou spracovania hesiel začínajúcich na písmeno „f“. Heslá so začiatkom na „g“ a „h“ zostali v rukopise (spracovanie hesiel na „g“ pozri v predchádzajúcej tabuľke).

V snahe pokračovať v lexikografickom opise slovotvorby slovenčiny vznikla v rámci ďalšieho projektu elektronická podoba *Malého slovotvorného slovníka* (http://www.indi.pf.unipo.sk/index.php?funkcia=Malý_slovotvorný_slovník) ako súčasť vysokoškolskej učebni-

ce Dieťa a slovtvorba (Liptáková – Vužňáková, 2009). Názov naznačuje, že v tomto prípade sa okrem didaktického aspektu opisovali a vyberali heslá v súvislosti s ontogenézou reči. Vzhľadom na podobu a stimuláciu detskej reči sa predmetom opisu stali deminutíva, zveličujúce slová, názvy mláďat, prefixálne utvorené slovesá a niektoré kompozitá. Na základe detailnej slovtvornej analýzy deminutív v slovenčine sa podarilo vymedziť deminutívnosť ako štruktúrny jav, ukázať vzťah a neostre hranice medzi deminutívnosťou a expresívnosťou, vzťah medzi slovtvornou a sémantickou motiváciou, polyfunkčnosť deminutívnych sufixov v slovenčine i zdanlivú deminutívnosť v jazyku (pozri o tom Vužňáková, 2013). Lingvistický opis deminutív sa premietol do skúmania deminutív v detskej reči (Vužňáková, 2014, rkp.). Spracovanie kompozít, ktorých lexikálny význam sa odchyľuje od slovtvorného, sa stalo východiskom pre skúmanie vzťahu lexikálneho a slovtvorného významu v monografickej práci Kompozitá v slovenčine (Vužňáková, 2012) a vytvorenie Slovtvorného slovníka kompozít v slovenčine (Vužňáková, 2012 – <http://ssks.pf.unipo.sk>, pozri o tom viac v nasledujúcej podkapitole).

Ukážky z Malého slovtvorného slovníka

DEMINUTÍVA

HESLO (MOTIVANT)	ST VÝZNAM	MOTIVOVANOSŤ	MOTIVÁT	ST FORMA	ST POSTUP	ST KATEGÓRIE
balíček	"malý balík"	M	balík	balíč-ek; k/č	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
baranček	"malý baran"	M	baran	baran-ček	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
baraninka	"baranina - expr."	M	baranina	baranin-ka	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
baretka	0	0	0	0	0	0
barlička	"malá barla"	M	barla	barl-ička, l/l'	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
batoliatko	"malé batôľa"	M	batôľa	batol-iatko	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
balíček	"malý balík"	M	balík	bal-íček; k/č	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
baranček	"malý baran"	M	baran	baran-ček	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
baraninka	"baranina - expr."	M	baranina	baranin-ka	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
baretka	"baret – ohyb."	M	baret	baret-ka	sufixácia	ohybnosť
baterka	0	0	0	0	0	0
batoliatko	"malé batôľa"	M	batôľa	batol-iatko	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
batôžik	"malý batoh"	M	batoh	batôž-ik; o/ô, h/ž	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
batôžok	"malý batoh"	M	batoh	batôž-ok; o/ô, h/ž	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
batôžtek	"malý batoh"	M	batoh	batôž-tek; o/ô, h/ž	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
bavlnka	0	0				0
besiedka	0	0	0	0	0	0

betlehem-ček	"malý betlehem"	M	betlehem	betlehem-ček	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
bičik	"malý bič"	M	bič	bič-ík	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
bidielko	"malé bidlo"	M	bidlo	bidiel-ko; d/ď, o/ie	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
blanka	"malá blana"	M	blana	blan-ka	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
bloček	"malý blok"	M	blok	bloč-ek; k/č	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
blška	"malá blcha"	M	blcha	blš-ka; ch/š	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
blúzka	"malá blúza"	M	blúza	blúz-ka	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
bobček	"malý bobok"	M	bobok	bobč-ek; o/o, k/č	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina
bobuľka	"malá bobuľa"	M	bobuľa	bobuľ-ka	sufixácia	S → S., mod., zdrobnenina

NÁZVY MLÁĎAT

HESLO (MOTIVANT)	ST VÝZNAM	MOTIVOVANOSŤ	MOTIVÁT	ST FORMA	ST POSTUP	ST KATEGÓRIE
kurča	"mláďa kury"	M	kura	kur-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
lastoviča	"mláďa lastovičky"	M	lastovič-ka	lastovíč-a; i/í, k/č	sufixácia	S → S., mod., mláďa
levíča	"mláďa leva"	M	lev	lev-íča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
líšťa	"mláďa líšky"	M	líška	líšť-a; k/ť	sufixácia	S → S., mod., mláďa
losíča	"mláďa losa"	M	los	los-íča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
mača	"mláďa mačky"	M	mač(k)a	mač-a	sufixácia	S → S., mod., mláďa
medved'a	"mláďa medveda"	M	medveď	medvied'-a; e/ie	sufixácia	S → S., mod., mláďa
morča	"mláďa morky"	M	morka	morč-a; k/č	sufixácia	S → S., mod., mláďa
mýša	"mláďa myši"	M	myš	mýš-a; y/ý	sufixácia	S → S., mod., mláďa
opíča	"mláďa opice"	M	opica	opíč-a; i/í, c/č	sufixácia	S → S., mod., mláďa
orlíča	"mláďa orla"	M	orol	orl-íča; o/o	sufixácia	S → S., mod., mláďa
páňa	"mláďa pána"	M	pán	páň-a; n/ň	sufixácia	S → S., mod., mláďa
pánča	"mláďa pána"	M	pán	pán-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
potkanča	"mláďa potkana"	M	potkan	potkan-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
psíča	"mláďa psa"	M	pes	ps-íča; e/o	sufixácia	S → S., mod., mláďa
pštrosíča	"mláďa pštrosa"	M	pštros	pštros-íča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
sloníča	"mláďa slona"	M	slon	slon-íča; n/ň	sufixácia	S → S., mod., mláďa
sokolča	"mláďa sokola"	M	sokol	sokol-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
sokolíča	"mláďa sokola"	M	sokol	sokol-íča; l/ľ	sufixácia	S → S., mod., mláďa
soviča	"mláďa sovy"	M	sova	sov-íča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
sovča	"mláďa sovy"	M	sova	sov-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa

srnča	"mláďa srny"	M	srna	srn-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
tigríča	"mláďa tigra"	M	tiger	tigr-íča; e/0	sufixácia	S → S., mod., mláďa
vlíča	"mláďa vlka"	M	vlk	vlíč-a; l/í, k/č	sufixácia	S → S., mod., mláďa
vrabča	"mláďa vrabca"	M	vrabec	vrab-ča; e/0	sufixácia	S → S., mod., mláďa
vtáča	"mláďa vtáka"	M	vták	vtáč-a; k/č	sufixácia	S → S., mod., mláďa
zubríča	"mláďa zubra"	M	zubor	zubr-íča; o/0	sufixácia	S → S., mod., mláďa
žabča	"mláďa žaby"	M	žaba	žab-ča	sufixácia	S → S., mod., mláďa
žobráča	"mláďa žobráka"	M	žobrák	žobráč-a; k/č	sufixácia	S → S., mod., mláďa

AUGMENTATÍVA

HESLO (MOTIVANT)	ST VÝZNAM	MOTIVOVANOSŤ	MOTIVÁT	ST FORMA	ST POSTUP	ST KATEGÓRIE
psisko	"veľký pes"	M	pes	ps-isko; e/0	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
pupčisko	"veľký pupok"	M	pupok	pupč-isko; o/0, k/č	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
sedliačisko	"veľký sedliak"	M	sedliak	sedliač-isko; k/č	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
schodisko	"veľký schod" "to, čo je urobené zo schodov"	M	schod	schod-isko; d/d'	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie S → S., mut., názov podľa pôvodu
skalisko	"veľká skala"	M	skala	skal-isko; l/l'	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
somárisko	"veľký somár"	M	somár	somár-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
sopliačisko	"veľký sopliak"	M	sopliak	sopliač-isko; k/č	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
sprostáčisko	"veľký sprosták"	M	sprosták	sprostáč- -isko; k/č	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
stĺpisko	"veľký stĺp"	M	stĺp	stĺp-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
stromisko	"veľký strom"	M	strom	strom-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
sudisko	"veľký sud"	M	sud	sud-isko; d/d'	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
svalisko	"veľký sval"	M	sval	sval-isko; l/l'	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
tlamisko	"veľká tlama"	M	tlama	tlam-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
tmisko	"veľká tma"	M	tma	tm-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
vatrisko	"veľká vatra"	M	vatra	vatr-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
vetrisko	"veľký vietor"	M	vietor	vetr-isko; ie/e	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
vínčisko	"veľké víno"	M	víno	vín-čisko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
vlasisko	"veľký vlas"	M	vlas	vlas-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
zimisko	"veľká zima"	M	zima	zim-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
zobáčisko	"veľký zobák"	M	zobák	zobáč-isko; k/č	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie

zubisko	"veľký zub"	M	zub	zub-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
žabisko	"veľká žaba"	M	žaba	žab-isko	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie
ženisko	"veľká žena"	M	žena	žen-isko; n/ň	sufixácia	S → S., mod., zveličovanie

DEVERBATÍVNE PREFIXÁLNE UTVORENÉ SLOVESÁ

HESLO (MOTIVANT)	ST VÝZNAM	MOTIVOVANOSŤ	MOTIVÁT	ST FORMA	ST POSTUP	ST KATEGÓRIE
docupkať	"ukončiť cupkanie"	M	cupkať	do-cupkať	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
docválať	"ukončiť cválenie"	M	cválať	do-cválať	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
docvičiť	"ukončiť cvičenie"	M	cvičiť	do-cvičiť	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dočiahnuť	"dosiahnuť čiahnu-tím"	M	čiahnuť	do-čiahnuť	prefixácia	V→V., mod., rezultatívnosť
dočiarat'	"pokryť čiaraním"	M	čiarat'	do-čiarat'	prefixácia	V→V., mod., rezultatívnosť
dočiarkať	"pokryť čiarkaním"	M	čiarkať	do-čiarkať	prefixácia	V→V., mod., rezultatívnosť
dočistiť	"ukončiť čistenie"	M	čistiť	do-čistiť	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dočítať	"ukončiť čítanie"	M	čítať	do-čítať	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dočmárat'	"pokryť čmárním"	M	čmárat'	do-čmárat'	prefixácia	V→V., mod., rezultatívnosť
dodať	"dať niečo k niečo-mu"	M	dať	do-dať	prefixácia	V→V., mod., modifikácia kvantity
dodláviť	"ukončiť dlávenie"	M	dláviť	do-dláviť	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dodrať	"celkom drať"	M	drať	do-drať	prefixácia	V→V., mod., totálnosť
dodriapať	"celkom driapať"	M	driapať	do-driapať	prefixácia	V→V., mod., totálnosť
dodrúzgať	"celkom drúzgať"	M	drúzgať	do-drúzgať	prefixácia	V→V., mod., totálnosť
dodržať	"zachovať držanie"	M	držať	do-držať	prefixácia	V→V., mod., totálnosť
dodýchať	"ukončiť dýchanie"	M	dýchať	do-dýchať	prefixácia	V→V., mod., totálnosť
dofajčiť	"ukončiť fajčenie"	M	fajčiť	do-fajčiť	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dofúkať	"ukončiť fúkanie"	M	fúkať	do-fúkať	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dogazdovať	"ukončiť gazdovanie"	M	gazdovať	do-gazdovať	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť
dogniaviť	"úplne gniaviť"	M	gniaviť	do-gniaviť	prefixácia	V→V., mod., totálnosť
dogúľať	"prestať gúľať" / "dosiahnuť gúľaním"	M	gúľať	do-gúľať	prefixácia	V→V., mod., temporálnosť, lokalizovanosť

KOMPOZITÁ

HESLO (MOTIVANT)	ST VÝZNAM	MOTIVOVANOSŤ	MOTIVÁT	ST FORMA	ST POSTUP	ST KATEGÓRIE
osmonoh	"to, čo má osem nôh"	M	osem, nôh	osm-o-noh	kompozično-transflexný	denum.-desubst., mut., zloženie
ostroumný	"taký, ktorý má ostrý um"	M	ostrý, um	ostr-o-um-ný	kompozično-sufixálny	deadj.-desubst., mut., charakterová vlastnosť
ostrovid	"to, čo ostro vidí"	M	ostrý, vidieť	ostr-o-vid; d/d	kompozično-transflexný	deadj.-deverb., mut., činiteľský názov
ostrovtip	"ostrý vtip"	M	ostrý, vtip	ostr-o-vtip	kompozično-transflexný	deadj.-desubst., mod., kvalitatívnosť
ostrozelený	"ostro zelený"	M	ostrý, zelený	ostr-o-zelený	kompozičný	deadverb.-deadj., mod., kvalitatívnosť
ozembuch	"ten, čo sa búcha o zem"	M	zem, búchať	o-zem-buch; ú/u	prefixálno-kompozično-transflexný	desubst.-deverb., mut., činiteľ deja
ozlomkrk	"bežať tak, že si zlomím krk"	M	zlomiť, krk	o-zlom-krk	prefixálno-kompozično-transflexný	deverb.-desubst., mut., spôsob deja
párno-kopytník	"to, čo má párný počet prstov s kopytami"	M	párny, kopyto	párn-o-kopyt-ník	kompozično-sufixálny	deadj.-desubst., mut., nositeľ vlastnosti
pätolizač	„ten, kto líže päty niekomu“	M	päta, lízať	pät-o-líz-ač	kompozícia-sufixácia	desubst.-deverb., mut., činiteľ deja
pätolizačstvo	"to, čo robí päťolizač" / "to, že niekto niekomu líže päty"	M	pätolízač/ päta, lízať	pätolíz-ač/ pät-o-liz-ačstvo; í/i	sufixačný/ kompozično-sufixálny	desubst., mut., sklon/ desubst.-desubst., mut., predmetnenie deja
peňazokaz	"ten, kto kazí peniaze"	M	peniaz, kaziť	peňaz-o-kaz; ia/a	kompozično-transflexný	desubst.-deverb., mut., činiteľ deja
peňazokazec	"ten, kto kazí peniaze"	M	peniaz, kaziť	peňaz-o-kaz-ec	kompozično-sufixálny	desubst.-deverb., mut., činiteľ deja
perlorodka	"to, čo rodí perly"	M	perla, rodiť	perl-o-rod-ka; d/d	kompozično-sufixálny	desubst.-deverb., mut., činiteľ deja
perohryz	„ten, kto hryzie pero“	M	pero, hryzť	per-o-hryz; ý/y	kompozično-transflexný	desubst.-deverb., mut., činiteľ deja
piadimužik	"mužik malý ako piad"	M	piad, mužik	piad-i-mužik	kompozičný	desubst.-desubst., mod., kvalitatívnosť
plnokrvný	"taký, ktorý pochádza z plnej krvi"	M	plný, krv	pln-o-krv-ný	kompozično-sufixálny	deadj.-desubst., mut., pôvod

Vysvetlenie skratiek a značiek: deadj. – deadjektívum; deadverb. – deadverbium; desubst. – desubstantívum; deverb. – deverbatívum; expr. – expresívum; mod. – modifikácia; mut. – mutácia; S – substantívum; ST – slovotvorný; V – verbum; M/0 – motivovanosť/nemotivovanosť slova.

6 Konceptia Slovotvorného slovníka kompozít v slovenčine

V súvislosti s lingvistickým opisom kompozít v slovenčine, so skúmaním slovotvornej stránky detskej reči a motiváciou a záujmom pokračovať v lexikografickom opise slovotvornej motivácie v slovenčine vznikol, nadväzujúc na predchádzajúce práce a projekty (*Slovotvorný slovník slovenčiny*, Dziaková, 2000; *Problémy lexikografického zachytenia slovotvorného slovníka slovenčiny*; grantový projekt *Malý slovotvorný slovník slovenčiny*; *Malý slovotvorný slovník* – <[http://www.indi.pf.unipo.sk/index.php?funkcia=Malý slovotvorný slovník](http://www.indi.pf.unipo.sk/index.php?funkcia=Malý_slovotvorný_slovník)> In: Liptáková – Vužňáková, 2009), *Slovotvorný slovník kompozít v slovenčine* (Vužňáková, 2012, <http://ssks.pf.unipo.sk>) ako súčasť grantového projektu a monografie *Kompozitá v slovenčine* (Vužňáková, 2012).

V tomto type práce sa spája J. Furdíkom navrhnutý komplexný opis každej slovotvorne motivovanej lexikálnej jednotky a vízia elektronizácie údajov a ich počítačové spracovanie, ktoré umožňuje štatistické a kvantitatívne vyhodnotenie slovotvorných parametrov.

Opisu koncepcie tohto typu slovníka sa venujeme najviac, keďže autorka tejto kapitoly je jeho zostavovateľkou a ide o najrozsiahlejšie lexikografické spracovanie slovotvorne motivovaných slov v slovenčine, ktoré bolo doteraz publikované. Vychádzame z projektu a monografie s rovnomeným názvom *Kompozitá v slovenčine* (Vužňáková, 2012), no viaceré údaje spresňujeme a dopĺňame.

6.1 Spôsob zostavenia slovníka

Napĺňanie slovotvorného slovníka reálnymi údajmi (ako sme naznačili v predchádzajúcej časti) je zdĺhavý a náročný proces. Zároveň základný konštitutívny princíp slovotvorného systému – rozsiahly diapazón prejavov slovotvornej motivácie sa vymyká možnosti formalizácie, aplikovateľnej na slovotvornú analýzu pomocou počítačového spracovania. Týka sa to predovšetkým explicitného sémantického výkladu slov. Tento problém je problémom počítačového spracovania prirodzeného jazyka vôbec. Nateraz sa ukazuje, že je nemožné vytvoriť program, ktorý by dokázal zrekonštruovať slovotvorný význam lexikálnych jednotiek a vyhodnotiť vzťah medzi slovotvorným a lexikálnym významom, teda počítačovo spracovať prvý a rozhodujúci krok pri celkovej slovotvornej analýze hesla. Kvalifikácia onomaziologicko-sémantickej štruktúry slova je závislá nielen na poznaní ostatných lexikálnych jednotiek v jazyku, ale i na poznaní denotátu, ktorý sa pomenovaním označuje, a vývinu jazyka.

Funkciou slovotvornej motivácie je odpovedať na otázku *Prečo sa niečo volá tak, ako sa volá?*, napr. *veľryba* je „veľká ryba“; *mucholapka* je „to, čím sa lapajú muchy“; *celodený* je „taký, ktorý trvá celý deň“ (pozri Furdík, 2004; Vužňáková, 2005b, 2006a, 2006b). Na základe rekonštrukcie slovotvorného (motivačného) významu a komparácie slovotvorného a lexikálneho významu kompozít (Vužňáková, 2012, s. 44 – 86) sa zistilo, že 41 % kompozít sa vyznačuje tým, že odpoveď *Prečo sa niečo volá tak, ako sa volá?* sa nezhoduje s významom, s ktorým slovo používame, resp. s našimi znalosťami a hodnotením skutočnosti (napr. *valibuk* nie je „ten, kto váľa buky“, ale „silák“; *krvopotný* nie je „taký, pri ktorom potíme krv“, ale „ťažký, namáhavý“; pozri o tom Vužňáková, 2012, s. 130 – 131). Tento jav spôsobuje viacero faktorov (kompozitum vzniklo na základe nepriameho pomenovania: *ozlomkrk*; časom sa prehodnotila pragmatická hodnota jedného zo základov kompozita: *letopočet*; kompozitum vzniklo na základe príznaku, ktorý nekorešponduje so skutočným stavom veci alebo sa z dnešného pohľadu nevníma ako dominantný či rozhodujúci: *hromozvod*, *muchotrávka* atď., pozri o tom viac Vužňáková, 2012, s. 95 – 98). V tomto

zmysle, parafrázujúc J. Furdíka (2005b), je kompozitum ako lexikálna jednotka svojiským a neopakovateľným individuum. Preto je problémom vytvoriť formalizovaný, počítačom vygenerovaný spôsob obnovenia slovotvorného významu prostredníctvom onomaziologickej štruktúry slova a zostaviť kódovací systém pre spracovanie každého slovotvorného parametra osobitne.

Vzhľadom na tieto skutočnosti a na to, že išlo o analýzu výseku slovotvorne motivovaných slov slovenčiny, sa autorka rozhodla pre manuálne napĺňanie slovníka v tabuľkovom programe EXCEL, ktoré sa stalo prostriedkom na kvantitatívnu charakteristiku kompozične vzniknutých lexikálnych jednotiek v jazyku (pozri o tom viac Vužňáková, 2012, s. 127 – 136). Slovník nateraz obsahuje slovotvorný rozbor približne 600 hesiel, pričom ďalšie sa priebežne dopĺňajú.

Každé heslo obsahuje 11 základných slovotvorných parametrov. Na rozdiel od pôvodného modelu J. Furdíka sa v Slovotvornom slovníku kompozít v slovenčine neuvádza sémanticko-gramatická špecifikácia motivantov a motivátu a nezachytávajú sa údaje, týkajúce sa zovšeobecnení uvedených informácií, ako sú slovotvorný vzorec, abstraktná schéma slovotvorného (podľa J. Furdíka motivačného významu; Furdík, 2004) významu a súhrnná charakteristika. Ide o javy, ktoré sa dajú získať štatistickým vyhodnotením ostatných údajov. Podobne je to s príkladmi slov, ktoré patria k rovnakému slovotvornému typu. Nielen dva (ako to bolo v pôvodnej verzii J. Furdíka, pozri príklady v kap. 4), ale všetky kompozitá, ktoré sa vyznačujú rovnakým spôsobom vzniku, resp. rovnakou slovotvornou kategóriou, možno zobraziť prostredníctvom príslušného výberu vyhľadávania v slovníku (pozri ďalej).

Spracovanie slovotvorných parametrov je zároveň prispôbené tabuľkovému zachytávaniu informácií a ich programátorskému spracovaniu. Vložené dáta tvoria rozsiahlu tabuľku údajov a ich zápis je kombináciou prirodzeného jazyka a programátorských znakov, čo umožňuje transformovať údaje do podoby, ktorá ľahko sprístupňuje používateľovi jazyka sledovanie a vyhľadávanie informácií niekoľkými spôsobmi.

Dáta zachytené v excelovskej tabuľke sú spracované webovou aplikáciou, vytvorenou pomocou rôznych jazykov vo vývojovom prostredí NetBeans. Touto webovou aplikáciou sa zobrazia informácie o jednotlivých heslách v nasledujúcej podobe.

a) Ukážka hesla s jedinou interpretáciou

1. HESLO (MOTIVÁT)	dlhokrídly
1.1 KOLOKÁCIA	(d-y hmyz)
2. MOTIVAČNÝ (SLOVOTVORNÝ VÝZNAM)	„taký, ktorý má dlhé krídla“
3. MOTIVANTY	dlhý, krídlo
4. SLOVOTVORNÁ ŠTRUKTÚRA	dlho-o-krídl-y
4.1. ALTERNAČNÉ ZMENY	θ
5. SLOVOTVORNÉ PROSTRIEDKY	-o-, -y
5.1 TYP SLOVOTVORNÝCH PROSTRIEDKOV	spájacia morféma, gramatická morféma
6. SLOVOTVORNÝ POSTUP	kompozično-transflexný
7. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVANTOV	adjektívum/substantívum
8. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVÁTU	adjektívum
9. TYP ONOMAZIOLOGICKEJ KATEGÓRIE	mutácia
10. SLOVOTVORNÁ KATEGÓRIA	nápadný znak
11. MOTIVAČNÁ INTENCIA	dlhý + krídlo → dhokrídly

b) Ukážka hesla s dvojnásobnou interpretáciou – konkurencia derivácie a kompozície

1. HESLO (MOTIVÁT)	čistopisný
1.1 KOLOKÁCIA	(č-ý zošit)
2. MOTIVAČNÝ (SLOVOTVORNÝ VÝZNAM)	„taký, ktorý je na čistopis“/ „taký, do ktorého sa píše na čisto“
3. MOTIVANTY	čistopis / čisto, písať
4. SLOVOTVORNÁ ŠTRUKTÚRA	čistopis-ný / čist-o-pis-ný
4.1. ALTERNAČNÉ ZMENY	θ / í/i
5. SLOVOTVORNÉ PROSTRIEDKY	-ný / -ný
5.1 TYP SLOVOTVORNÝCH PROSTRIEDKOV	sufix / sufix
6. SLOVOTVORNÝ POSTUP	sufixálny / kompozično-sufixálny
7. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVANTOV	substantívum / adverbium-verbum
8. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVÁTU	adjektívum
9. TYP ONOMAZIOLOGICKEJ KATEGÓRIE	mutácia / mutácia
10. SLOVOTVORNÁ KATEGÓRIA	názov s významom účelu / názov s významom účelu
11. MOTIVAČNÁ INTENCIA	čistopis → čistopisný čisto + písať → čistopisný

c) Ukážka hesla s dvojnásobnou interpretáciou – konkurencia kompozície a kompozično-derivačného postupu

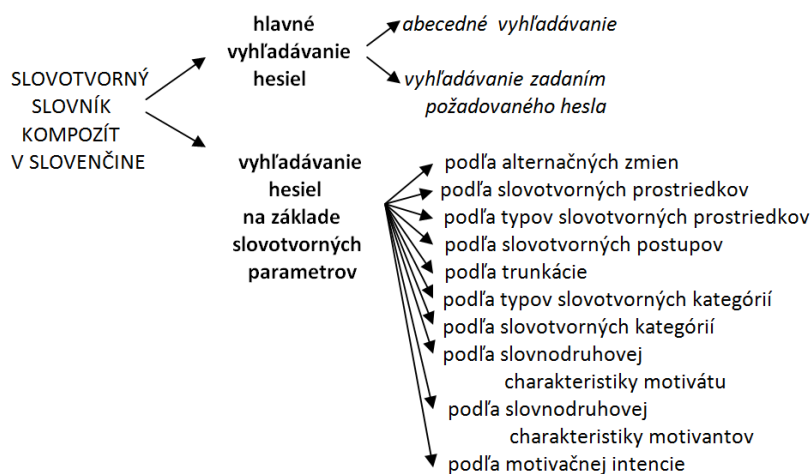
1. HESLO (MOTIVÁT)	plnohodnotný
1.1 KOLOKÁCIA	(p-á strava)
2. MOTIVAČNÝ (SLOVOTVORNÝ VÝZNAM)	„plno hodnotný“ / „taký, ktorý má plnú hodnotu“
3. MOTIVANTY	plno, hodnotný / plný, hodnota
4. SLOVOTVORNÁ ŠTRUKTÚRA	plno-hodnotný / pln-o-hodnot-ný
4.1. ALTERNAČNÉ ZMENY	θ
5. SLOVOTVORNÉ PROSTRIEDKY	-θ / -o-, -ný
5.1 TYP SLOVOTVORNÝCH PROSTRIEDKOV	θ / spájacia morféma, sufix
6. SLOVOTVORNÝ POSTUP	kompozičný / kompozično-sufixálny
7. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVANTOV	adverbium-adjektívum / adjektívum-substantívum
8. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVÁTU	adjektívum
9. TYP ONOMAZIOLOGICKEJ KATEGÓRIE	modifikácia / mutácia
10. SLOVOTVORNÁ KATEGÓRIA	kvalita vlastnosti / názov s významom miery
11. MOTIVAČNÁ INTENCIA	plno + hodnotný → plnohodnotný → plnohodnotnosť, plnohodnotne / plný + hodnota → plnohodnotný → plnohodnotnosť, plnohodnotne

d) Ukážka hesla s viacnásobnou interpretáciou

1. HESLO (MOTIVÁT)	drevorezba
1.1 KOLOKÁCIA	
2. MOTIVAČNÝ (SLOVOTVORNÝ VÝZNAM)	"rezba do dreva" / "to, že niečo sa reže do dreva" / "to, čo je výsledkom rezania do dreva"
3. MOTIVANTY	drevo, rezba / drevo, rezať / drevo, rezať
4. SLOVOTVORNÁ ŠTRUKTÚRA	drev-o-rezba / drev-o-rez-ba / drev-o-rez-ba
4.1. ALTERNAČNÉ ZMENY	θ
5. SLOVOTVORNÉ PROSTRIEDKY	-o- / -o-, -ba / -o-, -ba
5.1 TYP SLOVOTVORNÝCH PROSTRIEDKOV	spájacia morféma / spájacia morfé- ma, sufix / spájacia morféma, sufix
6. SLOVOTVORNÝ POSTUP	kompozičný / kompozično-sufixálny / kompozično-sufixálny
7. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVANTOV	substantívum-substantívum / substantívum-verbum / substantívum-verbum
8. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVÁTU	substantívum
9. TYP ONOMAZIOLOGICKEJ KATEGÓRIE	modifikácia / mutácia / mutácia
10. SLOVOTVORNÁ KATEGÓRIA	kvalita substancie / názov spredmet- nenia deja / názov výsledku činnosti
11. MOTIVAČNÁ INTENCIA	drevo + rezba / rezať → drevorezba → drevorezbár → drevorezbárka, drevorezbársky

6.2 Spôsob vyhľadávania hesiel a slovotvorných parametrov

Špecifikom tejto lexikografickej práce je možnosť vyhľadávať heslá v slovníku na základe viacerých kritérií. Slovník ponúka tradičné vyhľadávacie hesiel ako v iných (výkladových) slovníkoch, ale aj vyhľadávacie, ktoré umožňuje vidieť všetky heslá so spoločnými slovotvornými charakteristikami naraz.



Vyhľadávať v danej lexikografickej práci je možné dvoma základnými spôsobmi:

I. na základe výberu kompozita;

II. na základe výberu slovotvorného parametra.

I. Vyhľadávať heslá je možné podľa abecedy, t. j. výberom začiatočného písmena kompozita a následne výberom konkrétneho hesla zo zobrazeného zoznamu kompozít alebo vpísaním hľadaného slova.



a) Abecedné vyhľadávanie umožňuje získať údaje o počte hesiel začínajúcich spoločnou hláskou a vidieť heslá, ktoré sú súčasťou slovníka.


Abecedné vyhľadávanie

Písmeno
abecedy

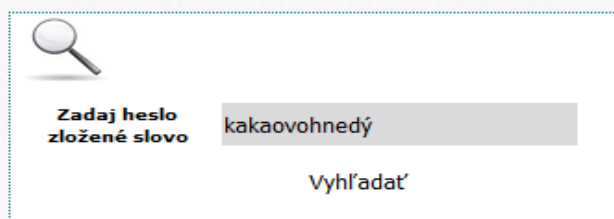
Počet
záznamov

A	B	C/ Č	D/ Ď	E	F	G
1	25	104	168	0	1	1
H	CH	I	J	K	L/ Ľ	M
30	0	3	70	34	22	41
N/ Ň	O	P	Q	R	S/ Š	T/ Ť
66	38	74	0	14	0	0
U	V	W	X	Y	Z/ Ž	
0	0	0	0	0	0	

Ukážka hesiel začínajúcich hláskou „N/Ň“**Zobrazujem podľa n**

nápravnovýchovný | národnooslobodzovací | národnouvedomovací | národohospodár | národohospodársky | nebovobel
 asý | nebovomodrý | nevädzovobelasý | nevädzovomodrý | niekoľ'kočlenný | niekoľ'kodenný | niekoľ'kodiely | niekoľ'k
 odňový | niekoľ'komesačný | niekoľ'konásobný | niekoľ'koročný | niekoľ'kostránkový | niekoľ'kostranový | niekoľ'kotisíco
 vý | niekoľ'kotýždenný | niekoľ'kotýždňový | niekoľ'kozväzkový | nízkokmenný | nízkonapätový | nízkotlakový | nosohlt
 an | nosohlťanový | novodobý | novoročný | novostavba | novotvar | novousadlík | novozákonný |

b) Vyhľadávanie zadaním požadovaného hesla umožňuje nájsť heslo tak, ako v iných lexikografických prácach jazykovedného charakteru (<http://slovník.juls.savba.sk>; www.slex.sk).

Vyhľadávanie motivátov


Zadaj heslo
zložené slovo

kakaovohnedý

Vyhľadať

II. Druhý spôsob vyhľadávania hesiel je založený na výbere slovotvorného parametra podľa potreby a voľby používateľa slovníka. Práve tento spôsob umožňuje vidieť slovo-
 tvorné charakteristiky vo vzájomných súvislostiach a získavať kvantitatívne údaje o slovo-
 tvornej motivácii v slovenčine.

Zobrazenie hesla *kakaovohnedý*

Vyhľadávate kompozitum **kakaovohnedý**

1. HESLO	kakaovohnedý
1.1 KOLOKÁCIA	
2. MOTIVAČNÝ (SLOVOTVORNÝ) VÝZNAM	"kakaovo hnedý" / "hnedý ako kakao"
3. MOTIVANTY	kakaovo, hnedý/ kakao, hnedý
4. SLOVOTVORNÁ ŠTRUKTÚRA	kakaovo-hnedý/ kaka-ov-o-hnedý
4.1 ALTERNAČNÉ ZMENY	Ø
5. SLOVOTVORNÉ PROSTRIEDKY	Ø/ -ov-, -o-
5.1 TYP SLOVOTVORNÝCH PROSTRIEDKOV	Ø/ sufix, spájacia morféma
6. SLOVOTVORNÝ POSTUP	kompozičný/ sufixálno-kompozičný
7. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVANTU/MOTIVANTOV	adverbium-adjektívum/ substantívum-adjektívum
8. SLOVNODRUHOVÁ CHARAKTERISTIKA MOTIVÁTU	adjektívum
9. TYP ONOMAZIOLOGICKEJ KATEGÓRIE	modifikácia
10. SLOVOTVORNÁ KATEGÓRIA	kvalita vlastnosti/ podobnosť vlastnosti
11. MOTIVAČNÁ INTENCIA	kakaovo/kakao + hnedý → kakaovohnedý

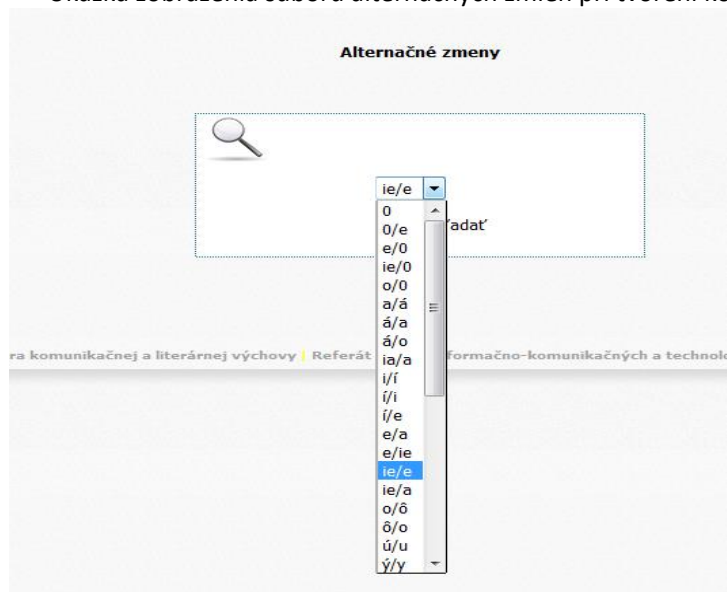
Vyhľadávanie hesiel na základe slovotvorných parametrov



a) Alternačné zmeny

V databáze sa nachádzajú všetky alternačné zmeny, ktoré sa zúčastňujú pri tvorbe kompozít obsiahnutých v slovníku. Neprítomnosť javu sa označuje znakom \emptyset .

Ukážka zobrazenia súboru alternačných zmien pri tvorení kompozít



Označením vybranej alternácie sa zobrazia všetky kompozitá, pri tvorbe ktorých dochádza k danej alternačnej zmene.

Ukážka zobrazenia hesiel a alternačnou zmenou ie/e

delostreľba	ie/e/ ie/e	Zobraziť
delostrelec	ie/e	Zobraziť
dielovedúci	ie/e, st'/d'	Zobraziť
dvojdtný	ie/e, t'/t	Zobraziť
dvojspev	\emptyset / \emptyset / ie/e	Zobraziť
hudobno-spevácky	\emptyset / ie/e	Zobraziť
jednodtný	e/0, ie/e, t'/t	Zobraziť
lukostreľba	\emptyset / ie/e	Zobraziť
lukostrelec	\emptyset / ie/e	Zobraziť
maloverný	á/a/ ie/e	Zobraziť

Kliknutím na označenú časť „zobraziť“ sa ukáže celá slovotvorná analýza vybranej lexikálnej jednotky.

Pri vzniku kompozita nemusí dôjsť k alternácii (biely + sivý → bielosivý), môže ísť o jednu (*budúci + rok → budúcoročný*, k/č), dve (*niekoľko + mesiac → niekoľkomesačný*; a/ia, c/č) alebo tri (*jeden + dieťa → jednodetný*; e/0, ie/e, ť/t) alternatívne zmeny jedného (*nízky + kmeň → nízkokmenný*, ň/n; *koniec + rok → koncoročný*, ň/n, ie/0, k/č) alebo oboch základov (*jeden + riadok → jednoriadkový*; e/0, o/0) kompozita.

b) Slovotvorné prostriedky a typ slovotvorných prostriedkov

Kompozitá vznikajú bez slovotvorných prostriedkov (juxtapozícia alebo čistá kompozícia), pomocou jedného slovotvorného prostriedku – spájajúcou morfému (čistá kompozícia), sufixom alebo gramatickou morfému (kompozično-derivačný postup), prípadne kombináciou dvoch alebo troch prostriedkov – kombináciou spájajúcej morfémy a jedného alebo dvoch sufixov (kombinovaný – kompozično-derivačný postup). Preto je v slovníku možné vyhľadávať heslá podľa konkrétneho slovotvorného prostriedku (napr. -o-; -y, -θ; -o-, -sky; -o-, -y; -o-, -ina; -o-, -ový; -o-, -i) alebo typu slovotvorného prostriedku (*spájacia morféma, sufix, gramatická morféma*).

Podobne ako pri alternatívnych zmenách, aj tu je možné si vybrať konkrétny slovotvorný prostriedok alebo typ slovotvorného prostriedku, ktorým kompozitum vzniklo, alebo spôsob vzniku kompozít bez slovotvorných prostriedkov. Zvoliť možno konkrétnu kombináciu slovotvorných prostriedkov alebo typu slovotvorných prostriedkov, ktoré sa zúčastnili na tvorbe kompozita (napr. *budúc-o-roč-ný*: -o-, -ný alebo *spájacia morféma, sufix*; *biel-o-krídl-y*: -o-, -y alebo *spájacia morféma, gramatická morféma*), a následne vyhľadať všetky ďalšie kompozitá, ktoré boli vytvorené rovnako. Pri polyinterpretácii kompozita sa uvádzajú vedľa seba dva (*dedičsko-právny/dedičsk-o-práv-ny*: θ/-o-, -ny alebo θ/spájacia morféma, sufix; *časopriestor-ový/čas-o-priestor-ový*: -ový/-o-, -ový alebo sufix/spájacia morféma, sufix; *luk-o-streľba/luk-o-streľ-ba*: -o/-o-, -ba alebo *spájacia morféma/spájacia morféma, sufix*; *ryb-o-lov/ryb-o-lov-θ*: -o/-o-, θ alebo *spájacia morféma/spájacia morféma, gramatická morféma*) alebo až tri skupiny prostriedkov (*hlbk-o-tlač/hlbk-o-tlač-θ/hlbk-o-tlač-θ* „tlač z hlčky“/„to, že niekto tlačí niečo z hlčky“/„to, čo je výsledkom tlačenia z hlčky“: -o/-o-, θ/-o-, θ alebo *spájacia morféma/spájacia morféma, gramatická morféma/spájacia morféma, gramatická morféma*; *drev-o-rytina/drev-o-ryt-ina/drev-o-ryt-ina* „rytina do dreva“/„to, že niekto ryje do dreva“/„to, čo je výsledkom rytia do dreva“: -o/-o-, -ina/-o-, -ina alebo *spájacia morféma/spájacia morféma, sufix/spájacia morféma, sufix*), ktorými možno vysvetliť utvorenosť kompozita.

Ukážka zobrazenia vzorky kompozít utvorených spájacou morféma a sufixom

budúcoročný	spájacia morféma, sufix	Zobraziť
celodenný	spájacia morféma, sufix	Zobraziť
celodňový	spájacia morféma, sufix	Zobraziť
celoeurópsky	spájacia morféma, sufix	Zobraziť
celomestský	spájacia morféma, sufix	Zobraziť
celonárodný	spájacia morféma, sufix	Zobraziť
celoplátenný	spájacia morféma, sufix	Zobraziť

Ukážka zobrazenia vzorky kompozít utvorených spájacou morféma -o- a sufixom -ec

delostrelec	-o-, -ec	Zobraziť
hrubokožec	-o-, -ec	Zobraziť
kovotepec	-o-, -ec	Zobraziť

Označením ktoréhokoľvek z vygenerovaných hesiel sa zobrazí celková slovotvorná analýza kompozita.

Tento typ lexikografickej práce umožňuje vymedziť tvorenie kompozít vzhľadom na využívanie slovotvorných prostriedkov, resp. tvorenie kompozít tzv. čistou kompozíciou.

Slovotvorné prostriedky a kombinácia slovotvorných prostriedkov, ktorými vznikajú kompozitá (lomkou sa označuje polyinterpretačnosť kompozít, sufixom v zátvorke sa uvádza možnosť interpretovať utvorenosť lexikálnej jednotky aj derivačne.)

typ slovotvorných prostriedkov	príklady
-Ø-	<i>bledo-belasý, cieľu-primeraný, pán-boh, pol-čas, boja-schopný, dvadsať-jeden</i>
-Ø-/0	<i>kníh-tlač/kníž-tlač-0</i>
-Ø-, -a	<i>abeced-a</i>
-Ø-/Ø-, -aci-	<i>okolo-stojaci/okolo-stoj-aci</i>

-Ø/-Ø-, -ajúci	<i>dho-trvajúci/dlho-trv-ajúci, dlho-hrajúci/dlh-o-hraj-úci</i>
-Ø/-av-, -o-	<i>krvavo-červený/krv-av-o-červený</i>
-Ø/-Ø-, -iaci	<i>ďalej-slúžiaci/ďalej-slúž-iaci</i>
-Ø-, -ica	<i>osem-vesl-ica</i>
-Ø-, -ie	<i>päť-čisl-ie, desať-roč-ie</i>
-Ø/-iv-, -o-	<i>ohnivo-červený/ohn-iv-o-červený</i>
-Ø/-n-, -o-	<i>mliečno-biely/mlieč-n-o-biely</i>
-Ø/-n-, -o-, -ací	<i>národno-oslobodzovací/národ-n-o-oslobodzov-ací, národno-uvedomovací/národ-n-o-uvedomov-ací</i>
-Ø/-n-, -o-, -ácky	<i>hudobno-spevácky/hudob-n-o-spev-ácky</i>
-Ø-, -ník	<i>päť-uhol-ník</i>
-Ø-, -ný	<i>desať-den-ný, dvanásť-násob-ný, pol-roč-ný</i>
-Ø/-o-	<i>fialovo-červený/fialov-o-červený, červeno-hnedý/ červen-o-hnedý, oranžovo-červený/oranžov-o-červený</i>
-Ø/-o-, -ny	<i>dedičsko-právny/dedičsk-o-práv-ny</i>
-Ø/-o-, -ný	<i>plno-hodnotný/pln-o-hodnot-ný</i>
-Ø/-ov-, -o-	<i>čerešňovo-červený/čerešň-ov-o-červený</i>
-Ø-, -ový	<i>desať-dň-ový, pol-tuct-ový</i>
-Ø/-Ø-/ -oj-	<i>dvoj-hviezda/dv-oj-hviezda, dvoj-bodka/dv-oj-bodka, dvoj-číslo/dv-oj-číslo</i>
-Ø/-oj-, -0	<i>dvoj-spev/dv-oj-spev-0</i>
-Ø/-oj-, -a	<i>dvoj-hra/dv-oj-hr-a</i>
-Ø-, -úci	<i>okolo-idúci/okolo-id-úci</i>
-Ø/-ulý	<i>dávno-minulý</i>
-oj-, -Ø-, -iak/(-iak)	<i>dv-oj-roč-iak/(dvojroč-iak)</i>
-oj-, -Ø-, -ie	<i>dv-oj-vlád-ie</i>
-oj-, -Ø-, -ník	<i>dv-oj-ploš-ník</i>
-oj-, -Ø-, -ný	<i>ob-oj-stran-ný</i>
-oj-, -Ø-, -ový	<i>dv-oj-izb-ový, dv-oj-hlásk-ový, dv-oj-list-ový, dv-oj-rad-ový</i>
-oj-, -Ø-, -stvo	<i>dv-oj-žen-stvo</i>
-oj-, -Ø-, -ý	<i>dv-oj-dob-ý, dv-oj-hlav-ý, dv-oj-zub-ý</i>
-or-, -Ø-	<i>štv-or-valec, štv-or-stup</i>
-or-, -Ø-, -0	<i>štv-or-sten-0</i>
-or-, -Ø-, -iak/(-iak)	<i>štv-or-roč-iak/(štvorroč-iak)</i>
-or-, -Ø-, -astý	<i>štv-or-uhl-astý</i>
-Ø-, -ica	<i>osem-vesl-ica</i>
-or-, -Ø-, -ie	<i>štv-or-čisl-ie, štv-or-veš-ie</i>
-or-, -Ø-, -ný	<i>štv-or-násob-ný, štv-or-mesač-ný, štv-or-miest-ny</i>
-or-, -Ø-, -ník	<i>štv-or-uhol-ník</i>
-or-, -Ø-, -ový	<i>štv-or-dň-ový, štv-or-izb-ový, štv-or-dver-ový</i>
-or-, -Ø-, -ý	<i>štv-or-dob-ý, štv-or-bok-ý</i>

-a-	<i>päť-a-dvadsať</i>
-e/-e-, -enie	<i>zem-e-trasenie/zem-e-tras-enie</i>
-e-, -ný	<i>ob-e-ruč-ný</i>
-i-, -o	<i>med-i-ryt-o</i>
-i/-i-, -o	<i>med-i-tlač/med-i-tlač-o</i>
-i/-i-, -anie	<i>krv-i-prelievanie/krv-i-preliev-anie</i>
-i/-i-, -ina	<i>med-i-rytina/med-i-ryt-ina</i>
-i-, -ný	<i>ct-i-baž-ný</i>
-o-	<i>hluch-o-nemý, jazyk-o-veda, juh-o-východ, ľud-o-opica, bodk-o-čiarka, čas-o-priestor</i>
-o/-o-, -o	<i>brat-o-vrah/brat-o-vrah-o, drobn-o-chov/drobn-o-chov-o, ryb-o-lov/ryb-o-lov-o, hĺbk-o-tlač/hĺbk-o-tlač-o</i>
-o-, -o	<i>blesk-o-zvod-o, dážď-o-mer-o, prst-o-klad-o</i>
-o/-o-, -a	<i>brat-o-vražda/brat-o-vražd-a, mal-o-výroba/mal-o-výrob-a</i>
-o-, -a	<i>čas-o-mier-a</i>
-o-, -ač	<i>drev-o-rub-ač</i>
-o-, -ací	<i>drev-o-obráb-ací, kov-o-obráb-ací, kov-o-spracúv-ací</i>
-o/-o-, -ba	<i>del-o-streľba/del-o-streľ-ba, luk-o-streľba/luk-o-streľ-ba, per-o-kresba/per-o-kres-ba, drev-o-rezba/drev-o-rez-ba</i>
-o-, -bár/(-ár)	<i>drevorez-bár/(drevorezb-ár)</i>
-o/-o-, -ca	<i>mal-o-predajca/mal-o-pred(aj)-ca, mal-o-výr-obca/ma-o-výrob-ca</i>
-o-, -ca	<i>prv-o-dar-ca</i>
-o-, -ce	<i>cit-o-slov-ce</i>
-o/-o-, -ec	<i>luk-o-strelec/luk-o-strel-ec, del-o-strelec/del-o-strel-ec</i>
-o-, -ec	<i>hrub-o-kož-ec, kov-o-tep-ec</i>
-o-, -ec /(-ec)	<i>drev-o-ryt-ec/(drevoryt-ec), prírod-o-ved-ec (prírodoved-ec), kameň-o-ryt-ec (kameňoryt-ec)</i>
-o-, -ený	<i>druh-o-rod-ený, prv-o-rod-ený</i>
-o-, -i	<i>bled-o-líc-i, červen-o-líc-i</i>
-o-, -iak	<i>druh-o-roč-ia, prv-o-roč-ia</i>
-o-, - iak/(-iak)	<i>jedn-o-roč-ia/(jednoroč-ia)</i>
-o/-o-, -ič	<i>rušň-o-vodič/rušň-o-vod-ič</i>
-o-, -ický	<i>cel-o-stran-ický</i>
-o/-o-, -ina	<i>ocel'-o-liatina/ocel'-o-liat-ina, ocel'-o-rytina/ocel'-o-ryt-ina</i>
-o/-it, -o-, -natý	<i>hlinít-o-piesočnatý/hlin-it-o-piesoč-natý</i>
-o/-o-, -iteľ	<i>mal-o-spotrebiteľ/mal-o-spotreb-iteľ</i>
-o-, -itý	<i>drev-o-vlákn-itý</i>
-o-, -ivý	<i>ľav-o-toč-ivý</i>
-o-, -ka	<i>much-o-lap-ka</i>
-o/-k, -o-, -ký	<i>robotníck-o-roľnícky/robotníc-k-o-roľníc-ky</i>

-o-, -ký	<i>hudobn-o-dramatic-ký</i>
-o-/o-, -lík	<i>nov-o-usadlík/nov-o-usad-lík</i>
-o-/n-, -o-, -ný	<i>hudobn-o-slovný/hudob-n-o-slov-ný</i>
-o-, -ník	<i>jedn-o-ploš-ník</i>
-o-, -ný	<i>nízk-o-kmen-ný, budúc-o-roč-ný, cel-o-národ-ný, dej-o-tvor-ný, nov-o-roč-ný, rôzn-o-fareb-ný, rovn-o-stran-ný</i>
-o-, -ný/(-ný)	<i>plyn-o-vod-ný/(plynovod-ný), brat-o-vražed-ný/(bratovražed-ný), ryb-o-lov-ný/(rybolov-ný)</i>
-o-, -ny	<i>občiansk-o-práv-ný</i>
-o-, -ny/ (-ny)	<i>ďatelin-o-tráv-ný</i>
-o-, -ový	<i>cel-o-dň-ový, dlh-o-vln-ový, jedn-o-bunk-ový, nízk-o-napät-ový</i>
-o-, -ový /(-ový)	<i>čas-o-priestor-ový, plyn-o-mer-ový, nos-o-hltan-ový</i>
-o-, -ský	<i>cel-o-mest-ský, cel-o-sloven-ský, doln-o-zem-ský</i>
-o-/o-, -sky	<i>národ-o-hodpodársky/národ-o-hodpodár-sky</i>
-o-, -sky	<i>cel-o-európ-sky</i>
-o-, -stvo	<i>jedn-o-bož-stvo, jedn-o-žen-stvo, mnoh-o-žen-stvo</i>
-o-/o-, -teľ	<i>mal-o-odberateľ/mal-o-odbera-teľ</i>
-o-, -úci	<i>díel-o-ved-úci</i>
-o-, -y	<i>biel-o-krídl-y</i>
-o-, -ý	<i>belas-o-oký, ostroľist-ý, dlh-o-prst-ý, hrozn-o-rod-ý</i>
-y-, -ný	<i>hudb-y-milov-ný, pravd-y-milov-ný, slobod-y-milov-ný</i>

K najproduktívnejším a najfrekvencovanejším typom patrí tvorenie kompozít bez spájacej morfémy alebo so spájacou morférou -o- so sufixom -ný (-Ø-, -ný; -o-, -ový), bez spájacej morfémy alebo so spájacou morférou -o- so sufixom -ový (-Ø-, -ový; -o-, -ový). K produktívnym typom patria aj pomenovania farieb typu -Ø-/o-; -Ø-/ov-, -o- (*belasozelený, malinovočervený*). V niektorých prípadoch ide o obmedzené, no systematické tvorenie súvisiace s charakterom slovotvorného základu, napr. kompozitá s prvým základom numerálnym: *dv-oj-, štv-or-*. Isté typy sa objavujú ojedinele. Najčastejšie sa v slovenčine tvoria kompozitá bez spájacej morfémy alebo so spájacou morférou -o-. Zriedkavo sa medzi základmi kompozít nachádza spájacia morféma -y-, -e-, unikátne -a-.

Slovník zatiaľ obsahuje iba kompozitá, ktorých slovotvorný význam sa zhoduje s lexikálnym. Ak by sme do úvahy brali aj ďalšie kompozitá, inventár slovotvorných prostriedkov by bol oveľa rozsiahlejší, resp. zmenila by sa ich produktivnosť. Rozšíril by sa napríklad počet spôsobov tvorenia kompozít so spájacou morférou -e-: -e- (*zemeguľa, zemežlč, zemepán, dejepis, zemepis*), -e-, -o (*bolehlav*), -e-, -ný (*srdcelomný*), -e-/e-, -ač (*zememerač*).

c) Slovotvorné postupy

Pri slovotvorných postupoch sa vychádza z ich základnej klasifikácie: juxtapozičný, kompozičný, kvázikompozičný, kompozično-sufixálny, kompozično-transflexný postup (porov. Furdík 2004, Vužňáková, 2012, s. 29 – 30). Viacnásobná motivácia kompozít spôsobuje, že si môžu konkurovať kompozičný a kompozično-derivačné postupy. Preto aj prostredníctvom slovotvorných prostriedkov je možné vyhľadávať údaje o viacnásobnej moti-

vácii. Pri lexikálnych jednotkách, ktoré sa dajú interpretovať tiež ako deriváty, uvádzame aj tento spôsob slovotvornej odvodenosti. V tejto súvislosti sa v slovníku najčastejšie objavuje kombinácia sufixácie a kompozično-sufixálneho postupu: *dvojhĺaskový (pravopis)* „taký, ktorý má dvojhĺaska“ i „taký, ktorý má dvojité hĺaska“, *perokresbový (obraz)* „taký, ktorý je výsledkom perokresby“ i „taký, ktorý je výsledkom kreslenia perom“, *rybolovný (r-á technika)* „taký, ktorým sa realizuje rybolov“ i „taký, ktorým sa lovia ryby“. No konkurujú si aj iné postupy, napr. kompozičný/kompozično-sufixálny (*malopredajca* „predajca v malom“ i „ten, kto predáva v malom“), kompozičný/kompozično-transflexný (*bratovrah* „vrah brata“ i „ten, kto vraždí brata“), juxtaopozíčný/kompozično-sufixálny (*krviprelievane* „prelievanie krvi“ i „to, že niekto prelieva krv“), kompozičný/sufixálno-kompozično-sufixálny (*hlinitopiesočnatý (h-á pôda)* „hlinitý a piesočnatý“ i „taký, ktorý obsahuje hlinu a piesok“). Preto aj v prípade slovotvorných postupov sa dajú heslá vyhľadávať na základe výberu kombinácie dvojakej či trojakej interpretácie kompozít.

Ukážka zobrazenia vzorky polyinterpretačných kompozít – konkurencia utvorenosti kompozíciou a kompozično-transflexným postupom

bratovrah	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
bratovražda	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
dvojhra	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
kníhtlač	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
malovýroba	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
meditlač	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
národohospodár	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť
rybolov	kompozičný/ kompozično-transflexný	Zobraziť

d) Trunkácie

Trunkované (vypadávajúce) časti motivantov sa označujú zátvorkami v 3. bode, teda pri vymedzovaní motivantov, napr. *desaťnásobná (rýchlosť)*: „taký, ktorý je znásobený desaťkrát“ *desať(krát)*, (z)násobiť; *dvojbodka*: „dvojitá bodka“, dvoj(it)y, bodka; *krasopis*: „to, že niekto krásne píše“/„to, čo je výsledkom krásneho písania“, *krás(n)e2, písat'*/*>krás(n)e1, písat'*; *ludoop*: „opica vývinovo najbližšia ľuďom“, op(ic)a, ľudia.

Trunkácia je sporadickým sprievodným javom a vyhľadávanie trunkácie zatiaľ nie je programátorsky doriešené, preto na tomto mieste ukážku neuvádzame.

e) Typ onomaziologickej kategórie

Kompozitá vznikajú vzhľadom na zmenu ich významu vo vzťahu k významu motivantov na základe integrácie, modifikácie alebo mutácie. Posuny v sémantickej štruktúre kompozít a ich polyinterpretácia spôsobujú, že vedľa seba môžu stáť aj variantné spôsoby hodnotenia jedného kompozita: integrácia/modifikácia (*nosohltan* „nos a hltan“ X „nosová časť hltana“), modifikácia/mutácia (*čerešňovočervený* „čerešňovo červený“ X „taký, ktorý je červený ako čerešňa“; *lukostreľba* „streľba z luku“ X „to, že niekto strieľa z luku“), integrácia/mutácia (*hudobnoslovný* (*h-é pásma*) „hudobný a slovný“ X „taký, ktorý je vytvorený z hudby a slova“; *juhovýchod* „juh i východ“ X „to, čo je medzi juhom a východom“). Slovník teda poskytuje možnosť vyberať heslá, ktoré sa vyznačujú identickou variantnosťou hodnotenia z hľadiska typov slovotvornej (onomaziologickej) kategórie.

Ukážka zobrazenia vzorky kompozít utvorených na základe modifikácie významu východiskového slova

belasozelený	modifikácia	Zobraziť
bielosivý	modifikácia	Zobraziť
bledobelasý	modifikácia	Zobraziť
bledohnedý	modifikácia	Zobraziť
bledomodrý	modifikácia	Zobraziť
bledoružový	modifikácia	Zobraziť
bledosivý	modifikácia	Zobraziť
bledozelený	modifikácia	Zobraziť
bledožltý	modifikácia	Zobraziť
bojaschopný	modifikácia	Zobraziť
bokombrada	modifikácia	Zobraziť
červenofialový	modifikácia	Zobraziť
červenohnedý	modifikácia	Zobraziť
červenožltý	modifikácia	Zobraziť
cieľuprimeraný	modifikácia	Zobraziť
čiernobiely	modifikácia	Zobraziť

f) Slovtvorná (onomaziologická) kategória

Týmto údajom možno zisťovať spôsob kategorizácie poznania (tabuľku s inventárom slovtvorných kategórií pozri Vužňáková, 2012, s. 131 – 133) používateľmi daného jazyka a frekvencovanosť konkrétnej kategórie v jazyku (pozri Vužňáková, 2012, s. 134). V lexikálnej zásobe slovenčiny sa vyskytujú kompozitá, ktoré sa dajú jednoznačne kategorizovať na základe ich onomaziologickej štruktúry, napr. *dlhochvostý* „taký, ktorý má dlhý chvost“ – **názov s významom miery**; *celoročný* „taký, ktorý trvá celý rok“ – **názov s významom časového trvania**; *dialľkomer* „to, čím sa meria dialľka“ – **názov s významom prostriedku**; *deväťsto* „deväť krát sto“ – **názov číselného počtu**; *dvojprúdový* „taký, ktorý má dva prúdy“ – **názov s významom zloženia**; *jazykoveda* „veda o jazyku“ – **kvalita substancie**. Pri polyinterpretácii možno vyhľadávať heslá na základe kombinácie variantov slovtvorných kategórií, ktoré sú oddelené lomkou, napr. *krasopis* „to, že niekto krásne píše“/„to, čo je výsledkom krásneho písania“ – **názov predmetu dejaj/názov výsledku činnosti**; *maloodberateľ* „odberateľ v malom“/„ten, kto odoberá v malom“ – **kvalita substancie/názov s významom činiteľa dejaj**; *drevorezba* „rezba do dreva“/„to, že niekto reže do dreva“/„to, čo je výsledkom rezania do dreva“ – **kvalita substancie/názov predmetu dejaj/názov s významom výsledku činnosti**. Systémovo sa tvoria názvy farieb na základe podobnosti s nejakým predmetom, a preto sa pravidelne opakuje variantnosť kategórií **kvalita substancie/podobnosť vlastnosti** (napr. *medovožltý*, *gaštanovohnedý*, *hráškovozelený*, *nebovomodrý* – „medovo žltý“/„žltý ako med“; *gaštanovo hnedý* „hnedý ako gaštan“; „hráškovozelený“/„zelený ako hrášok“; *nebovo modrý* „modrý ako nebo“).

Počítačové spracovanie slovtvornej stránky kompozít ukazuje, že z hľadiska slovnodruhovej charakteristiky sú kompozitá v slovenčine v prevažnej väčšine substantíva a adjektíva (pozri o tom Vužňáková, 2012, s. 135 – 136). Nástrojom sémantického opisu adjektív (na rozdiel od substantív) je navyše uvádzanie adjektívnych kolokácií. Slovtvorný, ale i lexikálny význam adjektívnych kompozít sa odvodzuje z ich onomaziologickej štruktúry, ktorá je determinovaná kontextom (*krátkovlnný k-é žiarenie/k-á vysielacia* „taký, ktorý má krátke vlny“/„taký, ktorý je na krátke vlny“ – **názov s významom charakteristickej vlastnosti/názov s významom účelu**; *plynovodný p-é potrubie/p-ý uzáver* „taký, ktorý je plynovodom“/„taký, ktorý patrí plynovodu“ – **názov s významom totožnosti/názov s významom príslušnosti**). Slovné spojenie umožňuje zohľadniť aj tie najmenšie sémantické rozdiely. Dôkazom je lingvistický výskum slovtvorne motivovaných adjektív vzniknutých deriváciou (Nábělková, 1993) i komparatívny výskum kolokability adjektív v rôznych jazykoch (Ivašina – Janovec – Rudenka, 2011). Na rozdiel od derivátov kompozične vzniknutými adjektívami sa vlastnosti pomenúvajú explicitnejšie. Preto sa kompozitá nevyznačujú takou mierou nejednoznačnosti významu ako odvodené adjektíva. Napriek tomu aj tu často dochádza k viacnásobnej interpretácii onomaziologickej štruktúry adjektív, vyplývajúcej z ich kolokácie.

Pri spojení adjektív so substantívom/substantívami dochádza k trom javom (porov. Džiaková, 2002; Vužňáková, 2006a).

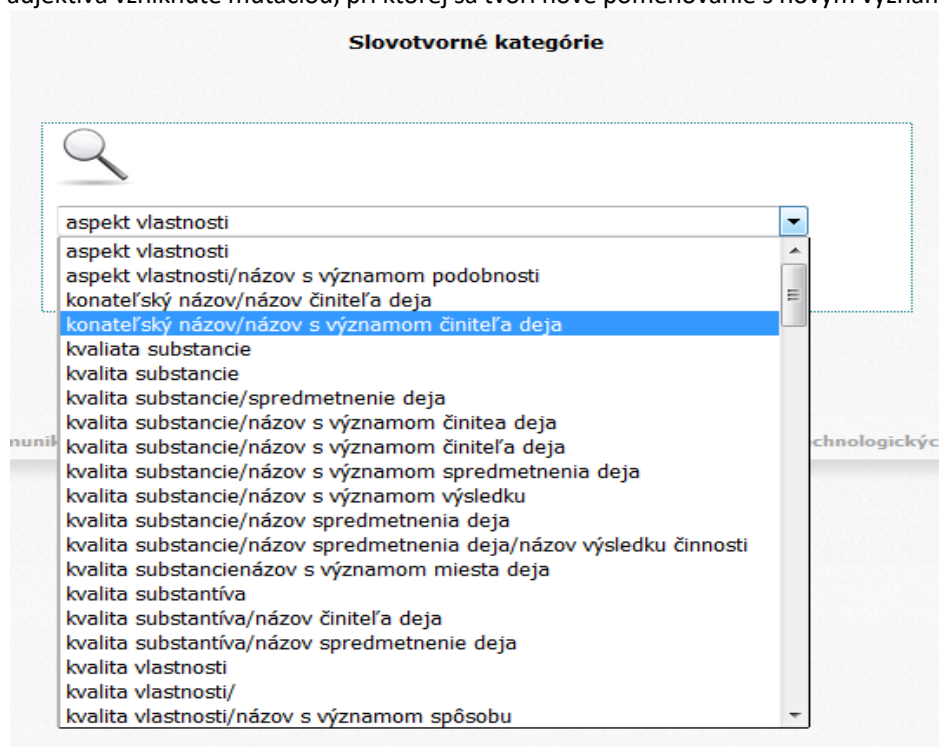
1. isté príznaky sa na seba navrstvujú, napr. *dvojkrídlový* (d-é dvere) „taký, ktorý má dve krídla“ – **názov s významom časti a súčasti/názov s významom miery**; *mnohobunkový* (organizmus) „taký, ktorý má mnoho buniek“ – **názov s významom miery/názov s významom zloženia**;

2. každé substantívum môže meniť sémantický charakter adjektíva, napr. *polročný* (p-é prázdniny) / (p-á práca) „taký, ktorý je na pol roka“/„taký, ktorý sa realizuje pol roka“ – **názov s významom času/názov s významom časového trvania**; *osemdesiatročný* (človek/

o-é obdobie) „taký, ktorý má osemdesiat rokov“/„taký, ktorý trvá osemdesiat rokov“ – **názov s významom miery/názov s významom časového určenia;**

3. adjektíva môžu nadobúdať kvalifikačné významy, napr. *dvojsečný* (d-á sekera) / (d-á zbraň) „taký, ktorý seká z dvoch strán“ / „nebezpečný“; *krkolomný* (cvik) / (k-é podujatie) „taký, pri ktorom si môžem zlomiť krk“ / „životu nebezpečný“.

Za indikátor významu adjektívnych kompozít považujeme slovné spojenie, ktoré sa vyskytuje na jednom z prvých miest v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003) pri výklade lexikálneho významu slova. Dané spojenia chápeme ako prototyp kolokabilnosti daného adjektíva, resp. kontextu, s ktorým sa asociatívne spája daná kolokácia. V Slovotvornom slovníku slovenských kompozít ho uvádzame hneď za názvom hesla v zátvorke a význam vyplývajúci zo spojenia považujeme za východisko slovotvornej analýzy kompozita. Zátvorkou označujeme to, že táto informácia je doplňujúcim údajom záväzným len pre kompozičné adjektíva vzniknuté mutáciou, pri ktorej sa tvorí nové pomenovanie s novým významom.



g) Slovnodruhovú charakteristiku motivátu

Aj slovnodruhovú charakteristiku kompozít je jedným z prostriedkov výberu hesiel v slovníku a umožňuje hodnotiť tvorenie kompozične utvorených pomenovaní na základe tohto kritéria.

Kompozitá v slovenčine sú prevažne plnovýznamové slovné druhy: substantíva, adjektíva, adverbiá a numeráliá (pozri o tom Vužňáková, 2012, s. 123 – 136). Zriedkavejšie vznikajú kompozíciou verbá (*spolucítiť*, *znovuoživiť*), partikuly a interjekcie (*bohvie*, *namojdušu*). Viaceré pronomína sú skôr kvázikompozitá ako kompozitá (*kadejaký*, *kdekto*, *hoci kde*, *hentam*, *henten*). Ich lexikálny význam sa podstatne odkláňa od slovotvornej štruktúry (*kdečo* „vyjadruje mnohosť s odtienkom náhodnej rozličnosti“; *kade-tade* „po neurčitých

miestach“; *kde-tu* „vyjadruje neurčitosť miesta s odtienkom malého množstva, iba niekde“) a pri parafrázach slovtvorného významu je možné onomaziologický príznak vyjadriť inou formou ako prvým slovtvorným základom slova: *kadejaký* „Jaký? Neviem.“; *kdeкто* „Kto? Neviem.“; *hocikde* „Kde? Rôzne.“; *hentam* „Tam + postoj“.

Ukážka zobrazenia vzorky numerálií

desaťnásobný	numerálium	Zobraziť
desaťtisíc	numerálium	Zobraziť
deväťnásobný	numerálium	Zobraziť
deväťsto	numerálium	Zobraziť
dvaaplnásobný	numerálium	Zobraziť
dvadsaťjeden	numerálium	Zobraziť
dvadsaťnásobný	numerálium	Zobraziť
dvadsaťpäť	numerálium	Zobraziť
dvadsaťtisíc	numerálium	Zobraziť
dvanásťnásobný	numerálium	Zobraziť

h) Slovnodruhovú charakteristiku motivantov

Keďže kompozitá vznikajú spojením dvoch základov, teda kompozitá majú formálno-sémantický vzťah k dvom motivantom, v slovníku je možné vyhľadávať heslá na základe možných kombinácií slovnodruhových charakteristík východiskových lexikálnych jednotiek: substantívum-substantívum (*svetadiel, jazykoveda*), substantívum-adjektívum (*orechovohnedý, duchaplný*), substantívum-verbum (*kameňolom, drevorezba*), adjektívum-adjektívum (*sladkokyslý, bielo-čierny*), adjektívum-substantívum (*dutorohý, drobnochov*), adverbium-adjektívum (*bleskurýchly, skalopevný*), adverbium-adverbium (*široko-daleko, skrz-naskrz*), adverbium-substantívum (*horeznačky, strmhlav*), adverbium-verbum (*spolu-cítiť, znovuožívať*), numerále-numerále (*dvadsaťosem, dvesto*), numerále-pronomen (*má-lokto*), numerále-substantívum (*prvohory mnohočlen*), numerále-verbum (*päťnásobný*), pronomen-pronomen (*inokade, kadečo*), pronomen-substantívum (*samohláska, svojpomoc*), pronomen-verbum (*všehoj, samotok*), verbum-verbum (*oživotvoriť*), pronomen-adjektívum (*ten istý*), pronomen-adverbium (*sebaviac*), partikula-pronomen (*sotvačo*), verbum-substantívum (*kazisvet, lomikameň*). Na nasledujúcej strane sa nachádza ukážka zobrazenia vzorky kompozít s adjektívno-substantívnou slovnodruhovou charakteristikou.

belasooký	adjektívum-substantívum	Zobraziť
bielohlavý	adjektívum-substantívum	Zobraziť
bielokrídly	adjektívum-substantívum	Zobraziť
bielovlasý	adjektívum-substantívum	Zobraziť
bledolíci	adjektívum-substantívum	Zobraziť
bosonohý	adjektívum-substantívum	Zobraziť
budúcoročný	adjektívum-substantívum	Zobraziť
celodenný	adjektívum-substantívum	Zobraziť
celodňový	adjektívum-substantívum	Zobraziť
celoeurópsky	adjektívum-substantívum	Zobraziť

i) Motivačná intencia

Motivačná intencia je schopnosť lexémy tvoriť s inou lexémou motivačnú dvojicu. V slovotvornom hniezde môže slovo vystupovať ako motivant (motivujúce slovo), motivát (motivované slovo) alebo oboje zároveň. V slovotvornom rade *cudzí + jazyk* → *cudz-o-jazyč-ný* → *cudzojazyčn-osť* sú slová *cudzí* a *jazyk* motivanty, slovo *cudzojazyčnosť* motivát a *cudzojazyčný* motivant i motivát zároveň. Na základe toho, či slovo je motivantom, motivátom alebo obojím, možno vymedziť štyri základné typy motivačnej intencie (Furdík, 1998a) lexikálnych jednotiek:

1. typ **červený** → **červenovlasý**; schematicky: **L** →. Lexéma **L** nie je slovotvorne motivovaná, je však motivantom aspoň jedného motivátu.
2. typ **druhý + stupeň** → **druhostupňový** → **druhostupňovosť**; schematicky: → **L** →. Lexéma **L** je motivovaná inou lexémou a zároveň je sama motivantom aspoň jedného motivátu.
3. typ **dvojitý + hviezda** → **dvojhviezda**; schematicky → **L**. Lexéma **L** je motivovaná inou lexémou, sama však nie je schopná byť motivantom ďalšieho motivátu.
4. typ **pyré**; schematicky **L**. Lexéma **L** nie je slovotvorne motivovaná inou lexémou ani sama nie je motivantom ďalšieho motivátu.

Kompozitá sú vždy motivované lexikálne jednotky, preto ich nie je možné zaradiť do prvej ani poslednej poslednej z uvedených skupín. Teda kompozitá, ako vidieť z príkladov, sa vyznačujú 2. a 3. typom motivačnej intencie.

Motivačnou intenciou slova možno určiť jeho pozíciu v slovotvornom hniezde, konkrétne v slovotvornom rade, a zistiť jeho motivačný potenciál. Z tohto hľadiska sú deadjektívne adverbiá (*dvojnásobný* → *dvojnásobne*; *krátkodobý* → *krátkodobo*; *obojsmerný* → *obojsmerne*) a desubstantívne adjektíva (*dôveryhodný* → *dôveryhodnosť*; *dvojdetný* → *dvojdetnosť*; *jednostranný* → *jednostrannosť*) vzniknuté transpozíciou z kompozít na konci slovotvorného radu. Kompozitá stoja v slovotvornom rade medzi odvodenými slovami.

Z kompozít v slovenčine sa netvorí ďalšie kompozitá, ale sú prostriedkom na tvorenie derivátov. Výnimkou sú numeráliá, ktorých motivačný potenciál je v podstate neobmedzený (*dve + sto → dvesto*, *dvesto + tisíc → dvestotisíc*; *dvestotisíc + päť → dvestotisícpäť ...*) a niektoré partikuly, z ktorých sa tvoria pronomína (*boh + vie → bohvie → bohviečko*).

V slovníku možno zisťovať motivačnú intenciu a motivačný potenciál kompozít na základe počtu znakov „→“. Pri zaznamenávaní motivačného potenciálu vychádzame z údajov v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003), t. j. do slovotvorných radov dopĺňame iba tie lexikálne jednotky, ktoré sú uvedené v danej lexikografickej práci.

V prípade kompozít môžu nastať štyri situácie (písmenom „K“ označujeme kompozitum, písmenom „D“ derivát; ukážku zobrazenia vzorky kompozít patriacich k 2. typu motivačnej intencie porov. na nasledujúcej strane):

1. → K

Od kompozita sa netvorí žiadna slovotvorne motivovaná lexikálna jednotka:

kniha + veda → knihoveda; *dva + plocha → dvojplošník*; *bosý + nohy → bosonohý*.

2. → K → D; → K → D, D

Od daného kompozita sa tvorí jedna alebo niekoľko slovotvorných jednotiek priamo: *dvojité + boj → dvojboj → dvojbojár*; *dva + rozmer → dvojrozmerný, dvojrozmernosť*.

3. → K → D → D

Od daného kompozita sa tvorí aspoň jedna lexikálna jednotka priamo a jedna alebo viacero slov sprostredkovane: *drevo + ryť → drevoryt → drevorytec → drevorytecký*; *drevo + rezať → drevorezbár → drevorezbársky → drevorezbárstvo*

4. → K → K →

Pri kompozitných číslovkách je slovotvorný rad otvorený. Túto skutočnosť označujeme v slovníku zakončením slovotvorného radu znakom „→“: *dvadsať + jeden → dvadsaťjeden → stodvadsaťjeden →*.

Takto zostavený a programátorsky spracovaný Slovotvorný slovník kompozít v slovenčine by mal mať niekoľkonásobné využitie:

a) Mal by slúžiť na ďalší lingvistický výskum slovotvorne motivovaných slov v slovenčine. Tabuľkové spracovanie údajov je prostriedkom na komplexný kvantitatívny výskum slovotvorného systému jazyka (Vužňáková, 2012, s. 127 – 138). Elektronizácia slovníka umožňuje korigovať a spresňovať údaje a dopĺňať slovník o ďalšie heslá. Keďže práca obsahuje zväčša kompozitá s domácimi základmi, spracovaním súčasného stavu v jazyku by bolo možné porovnávať doteraz zachytené heslá (na základe Krátkeho slovníka slovenského jazyka, op. cit.) s aktuálnou situáciou. Možno totiž predpokladať, že slovenčina sa vyvíja podobným vývinom ako čeština, t. j. internacionalizáciou a používaním kompozít vo väčšej miere (porov. Mitter, 2003, 2006, 2008; Svobodová, 2007; Martincová, 1998, 2004), ako je to zachytené v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003).

b) Slovník by mal byť otvorený v tom zmysle, že jeho údaje budú prístupné iným aplikáciám (východisko slovotvorného spracovania celej slovnej zásoby slovenčiny, komparatívneho výskumu jazykov; metodologické východisko pri objasňovaní ontogenézy reči; prostriedok internetových prepojení s publikáciami zachytávajúcimi informácie o jazyku a slovnej zásobe slovenčiny) a zdrojom externých dát (pre iné slovníky, korpusovú lingvistiku).

c) Lexikografická práca by mohla slúžiť ako prostriedok výučby a poznávania jazyka ako iné lingvistické slovníky spracúvajúce údaje o iných stránkach jazyka (Pravidlá slovenského

pravopisu, Krátky slovník slovenského jazyka, Synonymický slovník slovenčiny a pod.) v knižnej aj elektronickej podobe. Slovník by mal slúžiť ako didaktická pomôcka aj ako súbor informácií pre bežného používateľa jazyka.

Ukážka zobrazenia vzorky kompozít patriacich k 2. typu motivačnej intencie

belasooký	belasý + oko → belasooký	Zobrazíť
belasozelený	belaso + zelený → belasozelený	Zobrazíť
bielo-červený	biely + červený → bielo-červený	Zobrazíť
bielo-čierny	biely + čierny → bielo-čierny	Zobrazíť
bielohlavý	biely + hlava → bielohlavý	Zobrazíť
bielokrídly	biely + krídlo → bielokrídly	Zobrazíť
bielosivý	bielo + sivý → bielosivý	Zobrazíť
bielovlasý	biely + vlasy → bielovlasý	Zobrazíť
bledobelasý	bledo + belasý → bledobelasý	Zobrazíť
bledohnedý	bledo + hnedý → bledohnedý	Zobrazíť
bledolíci	bledý + líce → bledolíci	Zobrazíť
bledomodrý	bledo + modrý → bledomodrý	Zobrazíť
bledoružový	bledo + ružový → bledoružový	Zobrazíť

7 Prínosy slovotvorných lexikografických prác k poznaniu a používaniu jazyka

Napriek niekoľkoročnému úsiliu J. Furdíka spracovať heslá manuálne i prostredníctvom vývoja softvérového riešenia a ďalším snahám zostaviť slovotvorný slovník nikdy nedošlo k vydaniu komplexného diela podávajúceho slovotvorný opis celej lexikálnej zásoby slovenčiny. Ako sme naznačili, doteraz boli publikované čiastkové výstupy zamerané na istý slovotvorný jav – slovotvorný postup alebo slovotvornú kategóriu. No už aj tieto parciálne lexikografické práce priniesli množstvo nových, doplňujúcich informácií a skúseností do derivatologického skúmania.

Primárne sa lexikografickým opisom tvorenia slov získavajú kvalitatívne i kvantitatívne údaje o slovotvorných parametroch jednotlivých lexikálnych jednotiek, ktorými sa dotvára lingvistický obraz o slovotvornej motivácii v slovenčine. Sekundárne sa získavajú poznatky aj o iných stránkach, rovinách či stránkach jazyka. Napríklad analýza slovotvorného a lexikálneho významu lexikálnych jednotiek je prostriedkom odкрývania poznania používateľov jazyka premietajúceho sa do tvorby pomenovaní. V tomto zmysle derivatologické výskumy prinášajú poznanie aj do oblasti sémantiky. Vychádzajúc z teórie J. Furdíka (2008) o rôznych typoch lexikálnej motivácie, derivatologická lexikografia pomáha objasňovať

vzťah slovotvornej a sémantickej motivácie či slovotvornej a morfolologickej motivácie (vy-
medzením slovotvorných prostriedkov a spôsobu utvorenosti slov).

Lexikografické práce ako výsledok jazykovedného bádania sú sú zdrojom lingvistických
poznatkov, no majú väčšinou aj širšie uplatnenie. Preto pri zostavovaní slovníka zachytá-
vajúceho slovotvorné parametre vznikali viaceré varianty – akademická verzia i varianty
s pedagogickým, didaktickým rozmerom a charakterom práce, ktoré by sprístupňovali
údaje o tvorení slov bežným používateľom jazyka. Konkrétny cieľ a zameranie jednotlivých
verzií slovotvornej lexikografickej práce sme naznačili v príslušných podkapitolách.

Vo všeobecnosti sa slovotvorné lexikografické práce už stali predmetom prípravy budú-
cich jazykovedcov i učiteľov. Opis koncepcie a využitie slovotvorných slovníkov i námety
na prácu so slovníkmi sa uvádzajú vo vysokoškolských učebniciach pre študentov odboru
predškolská a elementárna pedagogika i učiteľov primárneho vzdelávania Dieťa a slovo-
tvorba (Liptáková – Vužňáková, 2009) a Integrovaná didaktika slovenského jazyka a litera-
túry (Liptáková a kol., 2011). Snahou autorov učebníc je zaviesť lexikografické práce do
vyučovania ako jeden z prostriedkov získavania poznatkov o jazyku. Preto sa slovotvorné
slovníky stali i súčasťou popularizácie poznatkov o jazyku nielen pre deti (slovotvorná
lexikografia je súčasťou hesiel o slovách a slovnej zásobe jazyka v Encyklopédii jazyka pre
deti, 2014). Slovotvorné lexikografické práce sú zverejnené aj na internetových stránkach
(*Malý slovotvorný slovník* – [http://www.indi.pf.unipo.sk/index.php?funkcia=Malý slovotvorný slovník](http://www.indi.pf.unipo.sk/index.php?funkcia=Malý_slovotvorný_slovník) a *Slovotvorný slovník kompozít v slovenčine* (<http://ssks.pf.unipo.sk>), čím je
ich obsah prístupný aj pre širokú verejnosť.

Poznatky získané lexikografickým opisom slovotvorne motivovaných lexikálnych jedno-
tiek a údaje v nich slúžia aj ako východisko skúmania ontogenézy reči, t. j. ako báza pri
sledovaní osvojovania si slovotvornej stránky jazyka dieťaťom. Tak sa slovníkové spraco-
vanie využilo pri analýze deminutív v detskej reči (Vužňáková, 2014) i pri experimentoch,
ktoré sa snažili ukázať používanie kompozít dieťaťom, schopnosť tvoriť kompozitá a rozu-
mieť významu kompozične utvorených lexikálnych jednotiek v predškolskom veku.

Teda slovotvorné lexikografické práce sú prínosom nielen z aspektu derivatológie
a lexikológie, resp. lingvistiky a derivatológie a iných lingvistických disciplín, ale aj z inter-
disciplinárneho hľadiska. Detailné poznanie slovotvornej motivácie je výsekom poznania,
na ktorom sa stretáva derivatológia i lexikológia, derivatológia i sémantika, ale i deriva-
tológia a didaktika materinského jazyka, derivatológia i pedolinguvistika. Preto, hoci zatiaľ
nie je lexikograficky spracovaná celá slovná zásoba tak, aby bola publikovaná, ambíciou je
v lexikografickom opise slovotvorného systému slovenčiny pokračovať naďalej.

Literatúra

BOSÁK, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára: Východiská morfémovej analýzy (Morfematika. Slovo-
tvorba.). Jazykovedné štúdie XIX. Bratislava: Veda 1985. 131 s.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Sémantická štruktúra slovenských deverbatív. Bratislava: Veda 1974. 240 s.

BUZÁSSYOVÁ, Klára: Čo dáva slovotvorba lexikografii. In. Lexikálna sémantika a derivatoló-
gia. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej pri príležitosti životného jubilea
prof. PhDr. Juraja Furdíka, CSc. Prešov 5. december 2000. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľ-
stvo LG 2007, s. 43 – 51.

DOKULIL, Miloš: Tvoření slov v češtině. I. Teorie odvozování slov. Praha: Nakladatelství Čes-
koslovenské akademie věd 1962. 264 s.

DZIAKOVÁ, Katarína: Slovotvorný slovník slovenčiny. [Diplomová práca]. Prešov: Filozofická
fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2000. 146 s.

- DZIAKOVÁ, Katarína: O príprave slovotvorného slovníka slovenčiny. In: Slovo o slove, 7, 2001, s. 29 – 32.
- DZIAKOVÁ, Katarína: Historicko-epistemologický rozmer slovotvornej motivácie. In: Jazykovedný časopis, 2002, roč. 53, č. 2, s. 127 – 135.
- ENCYKLOPÉDIA JAZYKA PRE DETI. Eds. Ľ. Liptáková – M. Klimovič. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2014. 248 s.
- FILÍPEČ, Josef – ČERMÁK, František: Česká lexikologie. Praha: Academia 1985. 281 s.
- FURDÍK, Juraj: O slovotvorných výskumoch v súčasnej francúzskej jazykovede. In: Jazykovedný časopis, 1972, roč. 23, č. 1, s. 57 – 65.
- FURDÍK, Juraj – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján: Nové podnety zo sovietskej derivatológie. In: Jazykovedný časopis, 1975, roč. 26, č. 1, s. 51 – 72.
- FURDÍK, Juraj: Čo dáva slovotvorbu lexikológii. In: Slavica Slovaca, 1976, roč. 11, č. 1, s. 55 – 62. Štúdia znovu uverejnená In: FURDÍK, J.: Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča: Modrý Peter 1993, s. 34 – 43.
- FURDÍK, Juraj: Slovotvorba – hybná sila lexikálnej dynamiky. In: Obsah a forma v slovnej zásobe. Materiály z vedeckej konferencie o výskume a opise slovnej zásoby slovenčiny (Smolenice 1. – 4. marca 1984). Red. J. Kačala. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 1984, s. 144 – 150.
- FURDÍK, Juraj: Pokus o komplexný kvantitatívny výskum slovotvorného systému pomocou počítača (Metodologické východiská a prvé výsledky). In: Metódy výskumu a opisu lexiky slovanských jazykov. Materiály zo sympózia konaného v rámci 7. zasadnutia lexikologicko-lexikografickej komisie pri Medzinárodnom komitáte slavistov (Nové Vozokany 24. – 26. apríla 1989). Red. V. Blanár et al. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra 1990, s. 254 – 264.
- FURDÍK, Juraj: Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Levoča: Modrý Peter 1993. 200 s.
- FURDÍK, Juraj: Metodologické problémy tvorby slovotvorného slovníka slovenčiny. In: Zápisník slovenského jazykovedca. 1995, roč. 14, s. 32 – 33 (tézy prednášky konanej dňa 25. 4. 1995 v pobočke Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV v Bratislave).
- FURDÍK, Juraj: Motywacja słowotwórcza między innymi typami motywacji leksykalnej. In: Słowotwórstwo a inne sposoby nominacji. Materiały z 4 konferencji Komisji Słowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów (Katowice 27 – 29 września 2000 r.). Eds. K. Kleszczowa – L. Selimski. Katowice: Wydawnictwo Gnome 2000, s. 59 – 62.
- FURDÍK, Juraj: K onomaziologickej štruktúre slovotvorne motivovaného slova. In: Slawische Wortbildung. Semantik und Kombinatorik. (Materialien der 5. Konferenz der Kommission für slawische Wortbildung beim Internationalen Slawistenkomitee. Lutherstadt, Wittenberg 20. – 25. september 2001). Ed. S. Mengel. Münster – Hamburg – London: LIT Verlag 2002, s. 113 – 123.
- FURDÍK, Juraj – FURDÍK, Karol: Slovotvorný slovník slovenčiny – softvérové riešenie. In: Varia 9. Zborník z materiálov z XI. kolovia mladých jazykovedcov (Modra – Piesok 1. – 3. december 1999). Ed. M. Nábělková – M. Šimková. Bratislava, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV 2002, s. 305 – 316.
- FURDÍK, Juraj: Slovenská slovotvorba (Teória, opis, cvičenia). Ed. M. Ološtiak. Prešov: Náuka 2004. 200 s.
- FURDÍK, Juraj (2005a): Konceptia slovotvorného slovníka slovenčiny. In: Život so slovotvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin. Eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková. Košice: Vydavateľstvo LG 2005, s. 325 – 329.
- FURDÍK, Juraj (2005b): Jeden z možných pohľadov na lexikálnu zásobu. In: Život so slovotvorbou a lexikológiou. Výber štúdií pri príležitosti nedožitých sedemdesiatin. Eds. M. Ološtiak – L. Gianitsová-Ološtiaková. Košice: Vydavateľstvo LG 2005, s. 447 – 448.
- FURDÍK, Juraj: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG 2008. 95 s.
- HORECKÝ, Ján: Slovotvorná sústava slovenčiny. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 218 s.
- HORECKÝ, Ján: Slovenská lexikológia 1. Tvorenie slov. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1971. 255 s.

HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján et al.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989. 436 s.

HORECKÝ, Ján: Onomaziologická štruktúra slovenčiny. Spisy SJS 5. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2003. 60 s.

IVAŠINA, Natalia – JANOVEC, Ladislav – RUDENKA, Alena: Kolokabilita neslovesných adjektiv v češtině a běloruštině. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2011. 424 s.

KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 1. vyd. Bratislava: Veda 1987. 587 s.

KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 2., oprav. vyd. Bratislava: Veda 1989. 587 s.

KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. Red. J. Kačala. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. 3., dopl. a preprac. vyd. Bratislava: Veda 1997. 943 s.

KRÁTKY SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. Red. J. Kačala. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 987 s. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/>.

LIPTÁKOVÁ, Ľudmila – VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Dieťa a slovotvorba. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2009. 203 s.

LIPTÁKOVÁ, Ľudmila a kol.: Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2011. 580 s.

MARTINCOVÁ, Olga a kol: Nová slova v češtině. Slovník neologizmů. Praha: Academia 1998. 360 s.

MARTINCOVÁ, Olga a kol: Nová slova v češtině 2. Slovník neologizmů. Praha: Academia 2004. 568 s.

MITTER, Patrik: Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 2003. 190 s.

MITTER, Patrik: Kompozice v kontextu současné češtiny. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 2006. 165 s.

MITTER, Patrik: Hybridní složeniny s prvním komponentem domácího původu v současné češtině. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 2008. 148 s.

NÁBĚLKOVÁ, Mira: Vztahové adjektiva v slovenčine (funkčno-sémantická analýza desubstantívnych derivátov). Bratislava: Veda 1993. 204 s.

ONDRUS, Pavol – HORECKÝ, Ján – FURDÍK, Juraj: Súčasný slovenský spisovný jazyk. Lexikológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1980. 232 s.

PRAVIDLÁ SLOVENSKÉHO PRAVOPISU. 3. vyd. Bratislava: Veda 2000. 592 s.

SKARŻIŃSKI, Mirosław: Mały słownik słowotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1989. 341 s.

SŁOWNIK GNIAZD SŁOWOTWÓRCZYCH WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA OGÓLNOPOLSKIEGO. Gniazda odprzymiotnikowe. Tom 1. T. Vogelgesang. Red. H. Jadacka. Kraków: TAIWPN UNIVERSITAS 2001. 256 s.

SŁOWNIK GNIAZD SŁOWOTWÓRCZYCH WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA OGÓLNOPOLSKIEGO. Tom 2. Gniazda odrzecznikowe. H. Jadacka oraz M. Bondkowska, I. Burkacka, E. Grabska-Moyle, T. Karpowicz. Kraków: TAIWPN UNIVERSITAS 2001. 1410 s.

SŁOWNIK GNIAZD SŁOWOTWÓRCZYCH WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA OGÓLNOPOLSKIEGO. Tom 3. Gniazda odczasownikowe. M. Skarżyński – M. Berend – M. Bondkowska – I. Burkacka – H. Jadacka – M. Olejniczak – T. Vogelgesang. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica” 2004. Vol. I (A – O) V + 565 s. Vol. II (P – Ż) 593 s.

SŁOWNIK GNIAZD SŁOWOTWÓRCZYCH WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA OGÓLNOPOLSKIEGO. Tom 4. Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przyimki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki. M. Skarżyński. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica” 2004. X + 251 s.

SLOVNÍK KOREŇOVÝCH MORFÉM SLOVENČINY. Red. M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová. 1. vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2005. 584 s.

- SLOVNÍK KOREŇOVÝCH MORFÉM SLOVENČINY. Red. M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová. 2., upravené vyd. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2007. 586 s.
- SLOVNÍK KOREŇOVÝCH MORFÉM SLOVENČINY. Red. M. Sokolová – M. Ološtiak – M. Ivanová. 3., upravené vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2012. 690 s.
- SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. 1. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 816 s.
- SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA. 6 zv. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/>.
- SLOVNÍK SÚČASNÉHO SLOVENSKÉHO JAZYKA. A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/>.
- SLOVNÍK SÚČASNÉHO SLOVENSKÉHO JAZYKA. H – L. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2011. 1088 s. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/>.
- SOKOLOVÁ, Miloslava: Vzťah slovnodruhových a onomaziologických kategoriálnych významov. In: Sprachliche Kategorien und die slawische Wortbildung. In: Slawische Forschungen und Texte 6. Eds. H. Burkhardt – A. Nagórko. Hildesheim – Zürich – New York 2007, s. 178 – 195.
- SOKOLOVÁ, Miloslava – IVANOVÁ, Martina – VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Prínos Slovník koreňových morfém k charakteristike kompozít. In: Jazykovedný časopis, roč. 55, č. 2, s. 99 – 126.
- SOKOLOVÁ, Miloslava – IVANOVÁ, Martina – DZIAKOVÁ, Katarína: Zásady spracovania slovníka koreňových morfém v slovenčine. In: Jazykovedný časopis, 2003, roč. 54, č. 1 – 2, s. 67 – 92.
- SOKOLOVÁ, Miloslava – MOŠKO, Gustáv – ŠIMON, František – BENKO, Vladimír: Morfematický slovník slovenčiny. Prešov: Náuka 1999. 530 s.
- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena: Besednodružinski slovar slovenskega jezika. Pokusni zvezek za izotočnice na B. Maribor: Dravska tiskarna 2004. 318 s.
- SVOBODOVÁ, Diana: Internacionalizace současné české slovní zásoby. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě 2007. 142 s.
- SYNONYMICKÝ SLOVNÍK SLOVENČINY. 3., nezm. vyd. Red. M. Pisarčíková. Bratislava: Veda 2004. 998 s. Dostupné na: <http://slovník.juls.savba.sk/>.
- TICHONOV, Aleksandr N.: Slovoobrazovatel'nyj slovar russkogo jazyka. Moskva: Russkij jazyk 1985. 2 zv.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína (2005a): Doterajšie prístupy k lexikografickému spracovaniu slovo tvorby. In: Slovenská reč, 2005, roč. 70, č. 3, s. 159 – 173.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína (2005b): Motivačný a slovotvorný význam slova v slovenčine. In: Slovo o slove 11. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2005, s. 50 – 61.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína (2006a): Problémy lexikografického zachytenia slovotvorného slovníka slovenčiny. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2006. 163 s. [online] Dostupné na [www: <http://www.pulib.sk/elpub/PF/Vuznakova1/index.htm>](http://www.pulib.sk/elpub/PF/Vuznakova1/index.htm)
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína (2006b): Slovotvorné (onomaziologické) kategórie a slovotvorný význam derivátov a kompozít v slovenčine. In: Jazykovedný časopis, 2006, roč. 57, č. 1, s. 13 – 32.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Kompozitá v slovenčine. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta 2012. 190 s.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Deminutíva v slovenčine z lingvisticko-didaktického aspektu. In: O dieťať, jazyku, literatúre. Časopis pre otázky rozvíjania komunikačnej a literárnej kompetencie, 2013, roč. 1, č. 2, s. 43 – 60.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Deminutívnosť v jazyku a reči hovoriacich. In: Registre jazyka a jazykovedy (I). Na počesť Daniely Slančovej. Eds. J. Kesselová – M. Imrichová – M. Ološtiak. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2014, s. 227 – 236.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Slovotvorba v ranej ontogenéze reči. In: Štúdie o detskej reči II. Rkp.
- VUŽŇÁKOVÁ, Katarína: Malý slovotvorný slovník slovenčiny F, G, H. Rukopis.
- WOLKONSKY, Catherine – POLTORATZKY, Marianna: Handbook of Russian Roots. New York and London: Columbia University Press 1961. 414 s.
- WORTH, Dean S. – KOZAK, Andrew S. – JOHNSON, Donald B.: Russian Derivational Dictionary. New York: American Elsevier Publishing Company, Inc. 1970. 750 s.